

Senioři očima středoškolských studentů

Martina Lipárová

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina Lipárová**
Osobní číslo: **H140512**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Senioři pohledem středoškolských studentů**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti postavení seniorů ve společnosti, kvality života seniorů, stáří a stárnutí.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-8710-919-9.

PŘIBYL, Hugo. Lidské potřeby ve stáří. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. ISBN 978-80-7345-437-1.

POKORNÁ, Andrea. Komunikace se seniory. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8.

ŠRAMO, Ján. Příprava na stáří. Praha: Občanské sdružení Melius, 2012. ISBN 978-80-87638-00-2.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAUOVÁ. Soužití se staršími lidmi. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

29. listopadu 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.4.2014

Martina Lyžková

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 2).

(2) Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení obvyklého projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pohledem studentů střední školy na stáří a seniorský věk. Teoretická část je rozdělena na 3 kapitoly. První kapitola vymezuje základní pojmy spojené s problematikou stárnutí a stáří, definuje stáří jako vývojovou etapu života a uvádí aspekty stáří u seniorů. Následující část práce podává obraz o lidských potřebách a komunikaci se stárnoucí populací ve spojitosti s jejich postavení ve společnosti. Obsahem třetí kapitoly jsou faktory ovlivňující názory adolescentů. Praktická část bakalářské práce analyzuje názory a postoje žáků středních škol týkající se problematiky stáří a stárnutí seniorů.

Klíčová slova: senior, stáří, stárnutí, adolescent, společnost, komunikace, lidské potřeby

ABSTRACT

Bachelor thesis is focused on the view of secondary school students on old age and senior age. Theoretical part is divided into three chapters. The first one defines basic terms connected with aging and old age. It defines old age as a development stage of life and presents aspects of old age at seniors. There is image of human needs and communication of seniors in connection with their social position in society presented in the second chapter. The last chapter is focused on factors influencing opinions of teenagers about aging and old age. Practical part of this thesis analyses opinions and attitudes of secondary school students about old age and aging of seniors.

Keywords: senior, old age, ageing, adolescent, society, communication, human needs

Tímto bych chtěla poděkovat především paní Mgr. Evě Šalenové za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady a všechnu její pomoc. Mé díky patří všem respondentům, kteří se podíleli na mém výzkumném šetření v praktické části bakalářské práce. Velké díky patří také rodině, příbuzným a přátelům, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Motto:

„Stáří je jediná spravedlnost, které se při troše štěstí dožíváme všichni.“

Iva Holmerová

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ.....	13
1.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	16
1.2 PERIODIZACE STÁŘÍ.....	17
1.3 STÁŘÍ JAKO VÝVOJOVÁ ETAPA ŽIVOTA.....	19
1.4 ASPEKTY STÁŘÍ	21
1.4.1 Biologické aspekty	22
1.4.2 Psychické aspekty	23
1.4.3 Sociální aspekty	23
2 POSTAVENÍ SENIORŮ VE SPOLEČNOSTI	26
2.1 LIDSKÉ POTŘEBY SENIORŮ	27
2.2 KOMUNIKACE SE SENIORY.....	28
2.3 PŘEDSUDEKY A MÝTY O STÁŘÍ	30
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NÁZORY ADOLESCENTŮ	33
3.1 VLIV RODINY A RODINNÉHO PROSTŘEDÍ.....	34
3.2 VLIV VRSTEVNICKÉ SKUPINY	35
3.3 VLIV MASMÉDIÍ.....	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	39
4 DESIGN VÝZKUMU.....	40
4.1 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ A OTÁZEK.....	41
4.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	41
4.3 TECHNIKA SBĚRU DAT	42
4.4 METODA ANALÝZY DAT	42
5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	43
5.1 ZÁKLADNÍ ÚDAJE O RESPONDENTECH	43
5.2 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	45
6 SHRUTÍ.....	69
7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	71
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	76
SEZNAM OBRÁZKŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	78

SEZNAM GRAFŮ	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Stárnutí a stáří je neustále zmiňovaným a nikdy nekončícím fenoménem. Je to přirozený proces, kterým prochází každý živý organismus. Obecně je realita taková, že chápání stárnutí jako běžného jevu je něco nežádoucího a nepřijatelného. S přibývajícímí léty se každý z nás neúprosně přibližuje k oné poslední fázi života. Pro část společnosti je pomyšlení na stáří velmi stresující, nastávají obavy z nemocí, samoty, finančního strádání, vlastního selhání a také fyzických a psychických změn. Jiní při představě stáří se nemohou dočkat zaslouženého odpočinku, velkého množství volného času, trávení volných chvil s rodinnými příslušníky, cestování či možnosti plnit si dosud neuskutečněná přání.

Často se můžeme setkat s neúctou a opovrhováním ke starým lidem a to jen proto, že jsou v důchodu, pobírají penzi a mají spoustu volného času a tím jsou pro společnost pouze přítěží. Zpětně už nikdo neocení, že kdysi byli taky ekonomicky aktivními lidmi a přispívali svojí činností do státní pokladny. Část populace vidí jen ty seniory, kteří jsou nepřijemní, mrzutí, sobečtí a nesnášenliví. Ovšem uznání společenského přínosu seniorské populace už žije převážně v zapomnění. Bohužel se setkáváme také s tím, že společnost už nedokáže na seniora nahlížet jako na rovnocenného partnera a zachovat si k němu úctu jako ke staršímu člověku. Na druhé straně jsou tady také senioři, kteří si vlastním přičiněním mohou za to, jaký na ně má společnost názor a jak k nim přistupuje. Ale není optimální zobecňovat negativní charakteristické rysy, po zkušenosti s určitým seniorem, na celou seniorskou populaci.

Stárnutí lidské populace je problémem, který se dotýká celého světa. Ovšem s prudkým nárůstem staré populace se setkávají především ekonomicky vyspělé země. V současné době je pro společnost charakteristické prodloužení střední délky života, díky tomuto jevu dochází k přibývání seniorů a ti se také dožívají vyššího věku. Příčinu najdeme ve zkvalitnění lékařské péče, zdravém životním stylu či rozšíření sociálních služeb. Statistiky pro Českou republiku nám říkají, že populace do roku 2050 rapidně zestárne. Předpokládaný počet osob starších 65 let, podle Českého statistického úřadu, bude tvořit v polovině 21. století jednu třetinu obyvatelstva České republiky. Tudíž může nastat, že díky poklesu porodnosti a rychlému stárnutí obyvatelstva dojde k sociálnímu a ekonomickému kolapsu. Podle zmíněných prognóz bude v budoucnosti nezbytné zvýšit kvalitu života seniorů, ve smyslu zlepšení jejich tělesného a duševního zdraví.

V první kapitole teoretické části se věnujeme vymezení základních pojmů spojených se stárnutím a stářím, průběhem procesu stárnutí a stáří. Druhá kapitola se zabývá postavením seniorů ve společnosti a specifiky potřeb, které jsou typické pro seniorský věk. V podkapitole předsudky a mýty o stáří se zaměřujeme na nejčastěji uváděné mýty o stáří. Ve třetí kapitole se zamýšlíme nad faktory, které ovlivňují názory adolescentů. Primární je vliv rodinného prostředí, ve kterém dospívající osoba vyrůstá. Následuje trávení času s vrstevnickou skupinou a závěrem také masmédia, která vědomě i nevědomě ovlivňují názory adolescenta.

Praktická část se zaměřuje na samotný kvantitativně orientovaný výzkum, prováděný dotazníkovým šetřením. Na základě stanovených výzkumných otázek a cílů bylo záměrem praktické části zjistit názory středoškolských studentů na stárnutí, stáří a postavení seniorů ve společnosti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

Stárnutí (také gerontogeneze) je všeobecně považováno za přirozený a relativně pomalý proces, který se dotýká každého z nás. Jednotná definice stárnutí lze určit jen stěží. Již od narození stárnou všechny organismy, bez výjimky. Obecně platí, že stárnutí zahrnuje změny v oblasti biologické, psychologické a sociální (Sýkorová, 2007, s. 47). Mnoho z nás si může klást otázku: Proč vůbec stárneme? I když máme dostatek informací, nelze na ni s přesností nijak odpovědět, počátek nelze jasně vymezit (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 19). Velký vliv na proces stárnutí a jeho nechtěné urychlení má životní styl jedince a jeho zdravotní stav. Musíme brát v úvahu i celý dosavadní průběh života (Gruss, 2009, s. 9). Stárnutí se vyznačuje určitou mírou individuality. Autoři definují stárnutí různě.

Mühlpachr (2004, s. 22) definuje stárnutí jako „*zákonitý, druhově specifický celoživotní proces, jehož projevy se stávají zřejmější ve 4. deceniu.*“ Proces je to velmi individuální, všichni stárneme svým vlastním tempem. Velmi významnou roli hraje genetická výbava jedince, odlišné životní podmínky, prostředí, ale i zdravotní stav či životní styl.

Kuric (2001, s. 156) uvádí, že „stárnutí je primárně procesem biologickým, ale současně podmiňuje i procesy psychické.“ V organismu jedince dochází k různým strukturálním změnám, které zapříčiňují pozvolné oslabování výkonnosti jedince, hovoříme o oblasti fyzické i psychické.

Mlýnková (2011, s. 13) tvrdí, že „stárnutí je proces, kdy v buňkách (tkáních, orgánech) vznikají degenerativní změny ve tvaru buňky a její funkce.“ Změny u člověka se liší především dobou a rychlostí nástupu. U některých mohou nastoupit rychleji, u jiných zase pomaleji. Na rychlost stárnutí má hlavní vliv genetika v přímé souvislosti s životním stylem, způsobem života a okolními faktory, např. stres z práce. Pozvolné změny tkání se začínají objevovat kolem 30. roku života člověka.

Podle Šimíčkové – Čížkové a kol. (2008, s. 131) se začíná stárnutí zrychlovat kolem 60. roku života, čím vyšší věk, tím rychlejší zrychlení.

Stuart - Hamilton (1999, s. 18) stárnutí rozděluje na vzdálené účinky stárnutí (distální), jež jsou spojeny se situacemi, které proběhly již v minulosti. Můžeme zde řadit omezenou pohyblivost v důsledku obrny v mládí. Časově blízké (proximální) účinky stárnutí jsou spojeny s aktuálnějšími událostmi, například omezená pohyblivost zapříčiněná zlomením končetiny.

Mnozí badatelé se zabývali různými teoriemi stárnutí. Cílem bylo objasnit, proč buňky s postupem věku stárnou. Teze nám říkají, že proces stárnutí je zapříčiněn ukládáním vápenatých solí v těle organismu, což má negativní vliv na činnost buňky, může docházet k jejímu nevratnému poškození. K dalšímu poškození buňky může dojít radioaktivním zářením. Buňky, které jsou vystaveny záření, odumírají předčasně. Další domněnky poukazují na fyzikální či chemické změny bílkovin v těle či stárnutí se vyznačuje selháním významných orgánů pro organismus. (Kuric, 2001, s. 156 - 157).

Stáří je výsledkem stárnutí. Pojem stáří je velmi relativní. Každopádně záleží na tom, jak se člověk cítí a jaký postoj zaujímá k životu, tudíž i ke stáří. Někdo si může připadat ve 25 letech starý, jiný v 50 letech a senior v 75 letech se může cítit mladý a svěží jako nikdy předtím. Stáří jako fáze života člověka s sebou přináší radosti i strasti. Značná část populace má obavy ze stáří, jelikož dochází k velkému množství sociálních událostí, pozitivních i negativních.

Ve starověku se stářím zabýval řecký lékař Hippokrates, který definoval stáří jako úbytek vlhka a filosof Aristoteles jako úbytek tepla. Lékař Galén tvrdí, že stáří se nachází mezi zdravím a nemocí. Jedná se o stav, který je spojený s úbytkem tělních tekutin, vlhkem a teplem (Příbyl, 2015, s. 9).

Mühlpachr (2004, s. 18) uvádí, že *„stáří je obecným označením pozdních fází ontogeneze, přirozeného průběhu života. Je důsledkem a projevem geneticky podmíněných involučních procesů modifikovaných dalšími faktory (především chorobami, životním způsobem a životními podmínkami) a je spojeno s řadou významných změn sociálních.“*

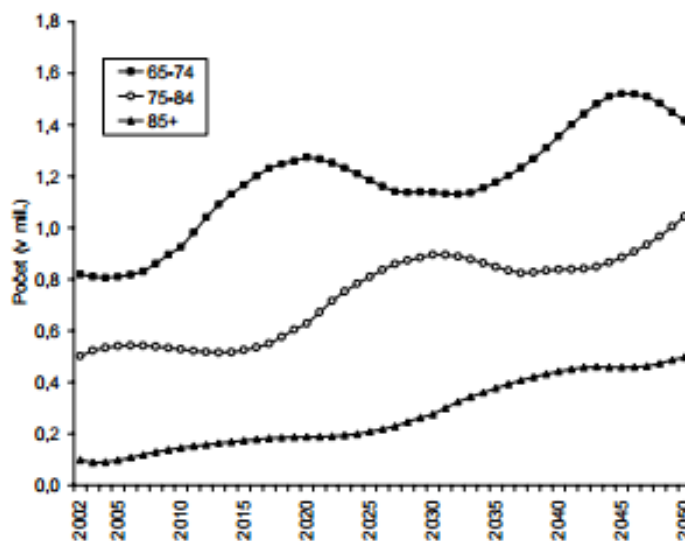
Podle Světové zdravotnické organizace je *„stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnávání s předešlými životními obdobími.“* (Haškovcová, 2010, s. 20)

Vymezení dle Grusse (2009, s. 8) *„na stáří bychom měli nahlížet diferencovaně, protože zejména pozdější období života nevykazují stejnou kvalitu.“* S nástupem vyššího věku dochází k ubývání psychických a fyzických sil. Staří lidé potřebují více času při vykonávání běžných denních úkonů, do kterých musí vynaložit více sil.

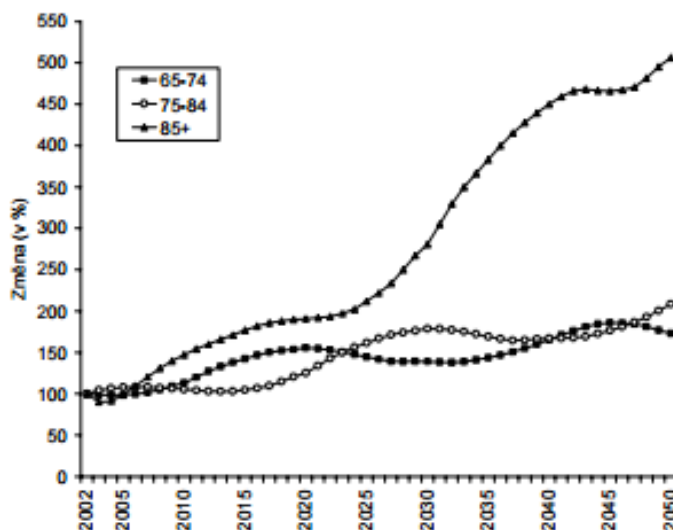
V současnosti dochází k posunu věkové hranice, jež se nazývá období stáří. Délka života prodlužuje, ženy se dožívají v průměru až 80,3 let, zatímco muži o 6 let méně (Haškovcová, 2010, s. 20 - 23). Údaje platí pro populaci ve vyspělých zemích. V rozvojových zemích se tyto údaje liší, populace se dožívá nižšího věku. Avšak vědci uvádí,

že při vhodných životních podmínkách a přirozenému průběhu stárnutí se může věk člověka prodloužit na 90 až 115 let (Kuric, 2001, s. 158 - 159).

Prognóza Českého statistického úřadu nám říká, že pro populační vývoj České republiky do roku 2050 bude charakteristická nepravidelnost. Velkými změnami projde věková kategorie 65 a víceletých. V této skupině budou obyvatelé přibývat nejrychleji. V celkovém počtu se bude odrážet různorodé složení věkové struktury a očekávané prodlužování délky života. Osoby starší 65 let tvoří kolem jedné sedminy celé populace. Do roku 2050 by se měl podíl těchto osob přiblížit k jedné třetině, což představuje celkový počet téměř 3 miliony, na rozdíl od nynějších 1,4 milionu. Také se očekávají změny v nejvyšším věku. Dnes tvoří osoby ve věku 85 a více let relativně nízký počet obyvatel, jelikož se jedná o slabé populační ročníky narozené za 1. světové války. Poměrně rychlý nárůst jsme zaznamenali po roce 2005. V období 2015 - 2025 dojde ke značnému zpomalení, po roce 2025 dojde opět ke značnému zrychlení (ČSÚ, 2004).

Obrázek 1.: Očekávaný počet osob starších 65 let, 2002-2050

Obrázek 2.: Očekávané změny počtu osob starších 65 let, 2002-2050

1.1 Vymezení základních pojmů

Senior je osoba, která prožívá stáří. Jedná se o odborný název, který není nijak citově zabarvený. Používá se v běžné mluvě, ale také ve vědeckých disciplínách. Senescent je dalším označením pro seniora, ovšem jedná se spíše o archaismus, který se již nepoužívá. Definice seniora není tak úplně jednoznačná. Podle slovníku českého jazyka je senior osoba ze dvou lidí ta starší, odlišuje se tím, že spadá do starší věkové skupiny či má právo na odlišnou úctu. Lze jej také formulovat jako člověka, který je v určitém společenství nejstarší (Příbyl, 2015, s. 13). Haškovcová (2012, s. 148) definuje seniora jako osobu, která je označována za nejstarší v určité společnosti. Také ji používá na rozlišení osoby mladší a starší v rodině.

Interdisciplinární věda **gerontologie** se zabývá poznatky o stárnutí a stáří. Obecně se zaměřuje na problematiku stárnoucí a staré populace, studuje vznik a průběh stárnutí (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 63). Zabývá se biologickými, psychickými a fyzickými aspekty stáří (Šimíčková - Čížková a kol., 2008, s. 128).

Podle Haškovcové (2010, s. 202) ji můžeme rozdělit na experimentální gerontologii, sociální gerontologii a klinickou gerontologii aneb geriatrii.

- **Experimentální gerontologie** - zabývá se procesy probíhající v buňkách, tkáních a orgánech organismu. Předmětem studia jsou také biologické a psychologické procesy stárnutí. Získané informace jsou velmi cenné, po následném zpracování slouží k vytváření nových postupů, jak stárnutí oddálit či zpomalit.

- **Sociální gerontologie** - studuje veškeré vnější faktory ovlivňující staré a stárnoucí osoby. V současnosti akcentuje zdravé stárnutí a snaží se o vytvoření podmínek pro soběstačnost seniorů.
- **Klinická gerontologie (geriatrie)** – definujeme ji jako lékařský obor zaměřující se na specifika nemocí a způsob léčby seniorů. Specifikami se rozumí přítomnost několika nemocí souběžně. Čevela, Kalvach a Čeledová (2012, s. 65) dodávají, že studuje v širším smyslu zdraví ve stáří a možnosti jeho udržování, dále se zabývá zdravotními komplikacemi starých lidí, specifikací onemocnění, léčebnými postupy či potřebami seniorů.

Další pojem spojený s problematikou stárnutí a stáří je **gerontopsychologie**. Šimíčková - Čížková a kol. (2008, s. 128) ji definují jako psychologii stárnutí a stáří, která se zaměřuje na duševní stránku člověka. Cílem je najít správný směr, který udrží dobrý psychický stav seniora a postupně ho připraví na fyziologické a psychické změny v těle.

1.2 Periodizace stáří

Periodizace stáří není jednotně stanovená, autoři se dělením odlišují. Základní specifikace lze rozdělit na stáří kalendářní, biologické a sociální.

- **Kalendářní stáří** (chronologické) – je definován dosažením určitého věku (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25). Také se jedná o určité, rozhodující vymezení věku, od kterého začíná docházet k involučním změnám. Kalendářní stáří se vyznačuje jednoznačností a jednoduchým přirovnáváním (Mühlpachr, 2004, s. 20).
- **Biologické stáří** – přesné vymezení není stanoveno. Jedná se o soubor nezvratných biologických procesů, které předpovídají možnost výskytu onemocnění, různé zdravotní problémy či úmrtí (Uotinen In Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 25). V biologickém stárnutí dochází k involučním procesům, které u každého člověka probíhají jinak. Přibližně kolem 30. roku života dochází k mírnému poklesu výkonnosti, fyzických a psychických sil člověka. Pokles není nijak výrazný, avšak pro danou osobu je nepřehlédnutelný. Průběh stárnutí nezávisí pouze na člověku samotném, ale i na okolních faktorech. Významnou roli má postoj člověka k vlastnímu životu, přijetí stáří jako takového (Příbyl, 2015, s. 11).

- **Sociální stáří** – často bývá spojováno se sociálními událostmi, se kterými se staří lidé setkávají. Ostatně dochází také k různým problémům, jako je ztráta adaptace, obavy seniora ze zhoršení zdravotního stavu, poklesu životní úrovně a finančních příjmů (Příbyl, 2015, s. 12). Za prvopočátek sociálního stáří udáváme odchod do důchodu (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 26). Příbyl (2015, s. 12) sociální stáří rozčleňuje do tzv. „věků“, které souvisí s produktivitou a s přijímáním sociálních rolí v průběhu života. *Prvním* věkem se rozumí období dětství, mládí, zmíněné období je spojeno s osobnostním růstem, vývojem, edukací, atd. Jedná se o věk, který není produktivní, je nazýván jako tzv. předproduktivní věk. Období dospělosti je spojené s vrcholnou produktivitou biologickou, sociální a pracovní. Jedná se o *druhý věk*. *Ve třetím věku* již není produktivita tak výrazná. Dochází k jejímu poklesu. *Čtvrtý věk* je spojen se závislostí.

Periodizace stáří sahá hlouběji do historie. Komenský rozdělil poslední dvě fáze života na starý muž a kmet (z lat. comes = kdo semnou jest). Jednu z nejznámějších klasifikací stáří nalezneme u Světové zdravotnické organizace (Příbyl, 2015, s. 10).

WHO klasifikuje stáří do 3. kategorií:

Rané stáří	od 60 do 74 let
Vlastní stáří	od 75 do 89 let
Dlouhověkost	od 90 a více

Tabulka 1.: Klasifikace stáří podle WHO

(Mlýnková, 2011, s. 14)

Příhoda stáří rozdělil do 3. skupin:

Senescence	od 60 do 75 let
Kmetství	od 75 do 90 let
Patriarchium	od 90 let

Tabulka 2.: Klasifikace stáří podle Příhody

Příhoda dělí stáří na určité vývojové fáze, každá z nich definuje určité úrovně chýtrání organismu. V senescenci je organismus ještě výkonný a rezistentní, gerontogeneze probíhá vlivem vnějších aspektů a životním stylem člověka. V kmetství dochází k ztrátě

výkonnosti, v této fázi je typická větší náchylnost k nemocem, involuční procesy probíhají rychleji. Z psychologického hlediska častěji dochází k uzavření se do sebe, odklon od extroverze. Poslední fází je patriarchyum, věk od 90 let je považován za úctyhodný. Tento věk je doprovázen osamělostí, jelikož převážná většina vrstevníků již není na živu (Šimíčková - Čížková a kol., 2008, s. 129 - 130).

Nakonečný stáří dělí na 2 období:

Počáteční stáří	od 60 do 75 let
Pokročilé stáří	od 75 let

Tabulka 3.: Klasifikace stáří podle Nakonečného

(Šimíčková - Čížková, 2008, s. 130)

1.3 Stáří jako vývojová etapa života

Poslední vývojovou etapou života člověka, která končí smrtí, označujeme stáří. Dochází k involučním změnám, jež jsou geneticky předurčeny (Příbyl, 2015, s. 10). Důsledek těchto změn, jež probíhají v lidském těle, je nazván fenotyp stáří (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 19). Ve vyspělých zemích dochází k pozitivní proměně fenotypu stáří. Skutečnost je taková, že se staří lidé dožívají vyššího věku, jsou více samostatní a méně závislí na svém okolí (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 20).

Holmerová (2014, s. 17) uvádí, že důvodem dožívání se stále vyššího věku je pravděpodobně zdravější životní styl, ekonomické podmínky a stále se zvyšující možnosti medicíny a superspecializace. Poukazuje na negativní dopady prodlužujícího se života. Haškovcová (2002, s. 14) uvádí, dle oficiálních statistik Organizace spojených národů bude Česká republika v druhé polovině 21. století jednou z nejstarších populací na světě.

Období stáří s sebou přináší nové vědomosti, dovednosti a zkušenosti, které musí člověk akceptovat (Vágnerová, 2000, s. 445). Také dochází k povahovým změnám u seniorů, typickými rysy je vztahovačnost, přecitlivělost a nedůvěra ke svému okolí. Často dochází k prohlubování povahových znaků člověka z dřívější doby („hodná babička“, „mrzutá bába“). Aktivní stáří má velký význam na život seniora, jedná se o obranu proti chátrání (Nakonečený, 2011, s. 688).

Vágnerová (2007, s. 299) rozděluje **rané stáří** (60 – 75 let) a **pravé stáří** (75 let a více).

Důležitým vývojovým úkolem období **raného stáří** je docílit integrity ve svém životě (Vágnerová, 2007, s. 299). Je zde nutnost uvědomit si, že dosavadní život měl nějaký význam. Pozitivní přístup k životu usnadňuje přijetí i nevyhnutelného konce. Staří lidé by si měli uvědomit, že život se neúprosně blíží ke svému konci, proto by ho měli přijmout takový, jaký byl. Přijmout své chyby, nedokonalosti, vše co se stalo, i když se mnohdy nejednalo o nic příjemného a úctyhodného. Sociální role, které člověk za celý svůj život přijal, mají velký význam k docílení integrity. Mezi důležité podmínky pro docílení integrity je pravdivost k sobě samému, smíření se s vlastním životem, dosažení rovnováhy ve svém životě a možností přemýšlet o životě jako celku (Vágnerová, 2000, s. 444). Přístup ke stáří je u každého člověka individuální. V České republice nenalezneme žádný perfektně vystavěný model stáří. Ve stáří se člověk musí adaptovat na přicházející změny (Vágnerová, 2000, s. 446). Rané stáří není nijak zásadně omezující. Lidé si víceméně udržují svoji stálou kondici a jsou nezávislí na okolí. V mnoha případech se lidé cítí svobodnější než kdy jindy. Toto období také přináší strach z úbytku fyzických a psychických sil a možného selhání. Lidé se více kontrolují a snaží se redukovat ztráty, ke kterým potenciálně může dojít. Z toho vyplývá, že se staré osoby často bojí změn v jejich životě (Vágnerová, 2007, s. 302 - 303). Člověk v tomto období je orientovaný na minulost. Nastává fáze přijetí života, jaký je. Nechce ani nedokáže nic měnit. Dochází k názoru, že jakákoliv změna je zbytečná a nemá cenu něco měnit. Avšak životní zkušenosti a úspěchy si člověk s sebou nese celý život, jsou neměnné (Vágnerová, 2007, s. 303).

Pravé stáří je období života, které je specifické výskytem zátěžových situací. Dochází k situacím, které nemusí být seniorem zvládnuty. Zvládnání je dáno osobností člověka, zkušenostmi a psychickými kompetencemi. Setkáváme se s osobami, které mají patřičný nadhled a situaci zvládají s přehledem. Na druhé straně jsou osoby, které trpí psychickým úpadkem. Příčina nemusí být v samotném stárnutí, ale může se jednat o onemocnění CNS (Vágnerová, 2000, s. 492).

Úkol raného stáří, docílení integrity, je splněn. Senioři jsou již smířeni s realitou a nechtějí nic na jejich životě měnit. Vracení se do minulosti je chápáno jako bezvýznamné, může se jevit jako odlišně než dříve (Vágnerová, 2007, s. 400). Důležitost je kladena na splnění úkolu souvisejícím s navozením životní pohody, který je udržení uspokojivého životního stylu.

Podmínky úkolů jsou:

- zachování samostatnosti a nezávislosti na druhých,
- obnovení sociálních kontaktů, snaha o navázání vztahů proti pocitu osamělosti,
- uchování vlastní sebedůvěry proti pocitu vlastního neuspokojení.

(Vágnerová, 2007, s. 399)

1.4 Aspekty stáří

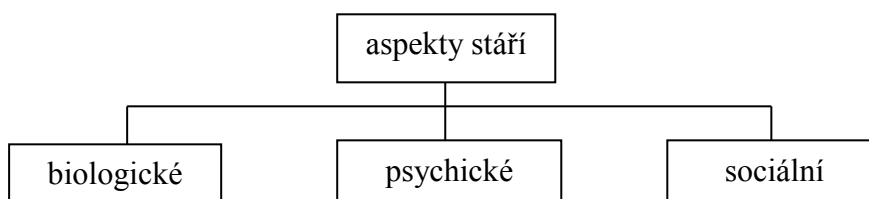
Ve stáří se tělo člověka mění, dochází ke změnám v organismu, kterým se nelze vyhnout. Vyznačují se individualitou, také jejich nástup je časově odlišný v souvislosti s genetickou výbavou, životosprávou či zlovyky. Změny jsou propojené a vzájemně se ovlivňují (Mlýnková, 2011, s. 20).

Sýkorová (2007, s. 92) uvádí, že autonomie člověka je ovlivňována biologickými a psychologickými aspekty gerontogeneze a také nemocemi ve stáří. Fyzická kapacita těla utváří rámec pro samostatný výkon člověka v každodenních činnostech. Psychika ve stáří umožňuje pozitivní prožívání života i přes nemocné tělo. Stárnutí s sebou přináší fyziologické, anatomické, psychické změny, změny osobnosti, emocionálního stavu a motivace (Sýkorová, 2007, s. 93).

Dle Haškovcové (2010, s. 31) se involuční změny dostavují v pomalém tempu. Stárnoucí populace se pravidelně vykazuje snížením fyzických a psychických sil. Na zevnějšku sledujeme nepřehlédnutelné změny.

Říčan (2004, s. 333) uvádí, že s přibývajícím věkem lze obtížněji odlišit, jaké změny v těle jsou přímým či nepřímým následkem nemoci, a které věk přinese dříve nebo později každému. Už několikadenní odpočinek na lůžku zvyšuje u seniora křehkost kostí, způsobuje atrofii svalů, vede k vysokému krevnímu tlaku a také psychický stav seniora může být podlomený.

Mlýnková (2011, s. 20) vymezuje 3 základní aspekty stáří:

Obrázek 3.: Změny probíhající ve stáří

1.4.1 Biologické aspekty

Biologické procesy se týkají především orgánových soustav a jejich orgánů. Na kůži a pohybovém systému jsou změny nejvíce zřetelné. Další změny probíhají v kardiovaskulárním systému, respiračním systému, trávicím systému, pohlavním a vylučovacím systémem, smyslovém vnímání a nervovém systému (Mlýnková, 2011, s. 21).

Haškovcová (2010, s. 31) tvrdí, že biologické změny ve stáří se stávají čitelnými ve tváři, gestech a v chůzi. Vlasy začínají šednout, u mužů dochází také k jejich řídnutí. Na tváři se objevují nové vrásky. Svalstvo ochabuje, dochází k poklesu jeho pružnosti a pigmentace. Pohyby se stávají pomalejší, postava začíná chřadnout a zmenšovat se. Smysly jsou oslabené, u hmatu se zvyšuje práh citlivosti, ovšem čich je víceméně stabilní. Rozpoznávání chuti je oslabeno.

Podle Šimíčkové - Čížkové (2008, s. 131 - 135) je pro stáří charakteristický pokles tělesné hmotnosti a výšky. Změny spojené s hmotností souvisejí se změnou tělesných proporcí, například šířka pánve, snížení váhy orgánů, pokles váhy svalstva. Výkonnost srdce se snižuje. V těle seniora dochází k ubývání neuronů, a proto má stárnoucí populace problémy s učením, slovní reprodukcí, chvěním končetin či vratkostí. Zmenšuje se čelist a dochází k poklesu brady, což způsobuje vypadávání zubů. Velkými involučními změnami prochází zrak, zhoršuje se rozpoznávání barev, snižuje se zraková ostrost. Sluch v období stáří prochází degenerativními změnami, pro seniory je obtížné naslouchání, proto raději hovoří ve společnosti sami. Termoregulace se s přibývajícím věkem snižuje. Tělo produkuje méně tepla, může hrozit podchlazení.

Pohlavní systém prochází změnami u mužů i žen. Mužská varlata vytváří spermie do pozdního věku, i když množství klesá. Změny u žen se začínají objevovat po menopauze, zmenšuje se mléčná žláza, snižuje se přirozená sekrece pochvy. Změny se týkají také vylučovací soustavy. Kapacita močového měchýře je omezena, svěrače jsou oslabeny. Může docházet k neudržení moči. Snižuje se schopnost celkového vyprazdňování měchýře (Mlýnková, 2011, s. 22 - 23).

Díky změnám v lidském těle mohou senioři čelit pocitům méněcennosti, ošklivosti či nenávisti k vlastnímu tělu, ale i tělu svého partnera. Určitý způsob uklidnění můžeme hledat v tom, že stárneme všichni, bez výjimky. Je to životní úděl nás všech. Ostatně, stejně jako my stárlí i naši rodiče, příbuzní a nevážíme si jich proto méně (Řičan, 2004, s. 336).

1.4.2 Psychické aspekty

Aktivita mozkových buněk se zpomaluje, projevuje se i na duševní činnosti (Říčan, 2004, s. 337). Se stárnutím jsou spojené psychické změny, které se stejně jako u biologických změn vyznačují individualitou. Zhoršují se poznávací funkce, pozornost, vnímání, paměť a myšlení. V procesu stárnutí se setkáváme také se změnami pozitivními, jako je vytrvalost, trpělivost, rozvaha a schopnost úsudku (Mlýnková, 2011, s. 24).

Duševní vývoj je ovlivňován nejen biologickými faktory, ale také sociálními (změny v sociálním postavení, závislost na okolí, snížení sociálních kontaktů, ztráta sociálních rolí). Tyto změny kladou zvýšené nároky na přizpůsobení se seniora. Činitelé, které ovlivňují stárnoucí populaci, jsou genetické faktory, zdravotní stav, osobnost člověka, různé situace v životě člověka (Šimíčková – Čížková, 2008, s. 135).

Kvalita psychiky úzce souvisí s osobností člověka. Ve stáří se mohou měnit určité vlastnosti či osobnostní rysy jedince. Dochází ke zhoršování přizpůsobení se životním změnám. Seniorská populace je zvyklá na svůj stereotyp a každá změna může být negativně přijímána. Senioři se ve stáří stávají více emočně labilní, může se objevovat zvýšená plačtivost. Zásadní traumatizující změnou je ztráta životního partnera. Po úmrtí partnera nastávají těžké chvíle, pocity prázdnoty, ztráty, samoty a opuštění. Někteří senioři se neumí vyrovnat se situací, což může způsobit urychlení vlastní smrti (Mlýnková, 2011, s. 24 - 25).

Psychickému a fyzickému stárnutí více odolávají lidé, jejichž život proběhl bez prudkých zvratů, opakovaného a dlouhodobého stresu. Lidé, kteří v průběhu života měli dobré sociální dovednosti, nebudou mít ani ve stáří problém s udržením či vytvořením nových sociálních kontaktů. Tolerantní, respektující a milující senioři budou i ve stáří v kontaktu se svými dětmi. Zatímco negativně naladěný senior bude pouze čekat na příchod smrti. Proces stárnutí také ovlivňují činnosti, které osoba v průběhu života provozovala. Jestliže jedinec celý život sportoval, jeho tělesná kondice bude na lepší úrovni ve srovnání se svými vrstevníky a projevy stárnutí budou nastupovat pomaleji (Šimíčková - Čížková, 2008, s. 135 – 136).

1.4.3 Sociální aspekty

Sociální stárnutí je spojeno s odchodem do důchodu, v tomto období dochází ke změně sociální role na seniora. Role pracujícího člověka, který vytváří svojí pracovní činností

hodnoty pro ostatní obyvatele a stát, končí. Starší člověk se ztotožňuje s novou rolí seniora, který již svou prací nepřispívá státu. Pohledem obyvatel v produktivním věku může být senior vnímán jako ten, co čerpá peníze ze státní pokladny a zároveň do společnosti už nic nepřináší (Mlýnková, 2011, s. 25).

Sociální struktura společnosti je spojena se společenskými vztahy, postoj ke stáří se vyvíjí a mění. Společnost se snaží celý život vést jedince k nezávislosti. Avšak v okamžiku, kdy odchází člověk do starobního důchodu, dochází ke změně společenské role, je mu připisována role tzv. „nemít roli“. Tento status posunuje člověka do situace závislosti. Člověk se stává sociálně a mentálně starým, když je jeho status změněn z ekonomicky aktivního na seniora. Při odchodu do důchodu se člověk setkává s hlavním problémem, kterým je změna svého životního stylu, poněvadž dosavadní pracovní nasazení přestává být funkční a objevuje se přebytek volného času. Při odchodu do penze se mění chování, vnímání a prožívání člověka (Dvořáčková, 2012, s. 13 – 14).

Část seniorů se na penzi těší, chtějí se věnovat zahrádce, plánují různé aktivity, na které dosud neměli čas. Jsou připraveni na „nový život“, který je plný očekávání. Druhá část seniorské populace neví, jak efektivně vyplnit svůj volný čas, kterého je najednou hodně. Často se uchylují k negativním myšlenkám, nudí se a pociťují neuspokojení svých potřeb (Mlýnková, 2011, s. 26).

Odchod dětí z domova je také událostí, která seniora značně poznamená. Rodiče pociťují samotu, jsou tady pouze jeden pro druhého. Hledají způsob, jak žít manželský život bez dětí, které vychovali. U mnoha manželských párů se po odchodu dětí z domova začnou ve vztahu objevovat trhliny, dochází k stereotypu a usadí se prázdnota. Jedná se o tzv. „syndrom prázdného hnízda“. Rodičovská role bývá často nahrazena rolí prarodičů (Dvořáčková, 2012, s. 14).

Vyčleňování starších lidí ze společnosti je také častým problémem. Navazování nových sociálních vztahů je omezeno, zvyšuje se strach z opuštěnosti a samoty. S přibývajícím věkem začínají senioři trpět tzv. handicapem sociální integrace, kterým se myslí neschopnost účasti na běžných sociálních vztazích (Dvořáčková, 2012, s. 14 - 15).

Křivohlavý (2002, s. 143) uvádí, že existují rozdíly v plánování budoucnosti starých lidí. Osoby, které žijí v rodinném prostředí, mají více plánů do budoucnosti a jsou pozitivnější, zatímco senioři v domovech pro seniory jsou k životu a plánování budoucnosti více lhostejní.

2 POSTAVENÍ SENIORŮ VE SPOLEČNOSTI

Senior završuje životní fázi se specifickým postavením ve společnosti (Sak a Kolesárová, 2012, s. 25). Každá životní etapa má svou vlastní hodnotu pro člověka, ale i pro celou společnost (Sak a Kolesárová, 2012, s. 31).

Starší generace osob má ve společnosti řídicí a reprezentativní umístění. Lidé v seniorském věku se ztotožňují se společenskou realitou, jsou k ní méně kritičtí, ale zároveň méně adaptovaní. Skutečnost vyplývá z toho, že starší generace má kořeny v jiné sociální realitě. Generace seniorů je považována za proměnlivou generaci. Z hlediska porovnávání jednotlivých životních fází je období stáří nejvíce odlišné (Sak a Kolesárová, 2012, s. 43). Obecnou představou seniorů je setrvat ve stáří užitečný, uznávaný a prospěšný pro společnost (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 33). Vágnerová (2007, s. 303) tvrdí, že stárnoucí člověk se již nezaměřuje na svůj výkon, neshledává za nutné držet si své postavení ve společnosti, zmíněný posun je charakteristický po odchodu do důchodu.

Senioři díky získaným zkušenostem v průběhu života získají určitý nadhled na společnost. Mladá generace v porovnání se starou generací žije současnou „okamžikovou“ zkušeností se společností. U starší generace můžeme mluvit o dynamičtějším, vývojovém pohledu na společnost. „*Vidění společnosti mladou generací by se dalo přirovnat k fotografii, zatímco vidění staré generace k filmu.*“ (Sak a Kolesárová, 2012, s. 44)

Často se sami senioři mohou podílet na změně postojů ve společnosti, směrem k pozitivnímu obrazu. Vstřícní, ohleduplní a aktivní starší spoluobčané budou vyvolávat určitě pozitivní reakce osob mladší generace (Haškovcová, 2002, s. 53).

V současnosti dochází k tomu, že se mladá generace až panicky bojí stáří. Dochází k odvracení se od staré populace, poněvadž je všeobecně platné, že se o staré osoby někdo musí postarat. Soudobá společnost udává ideál „homo faber“ neboli člověk úspěchu. Přirozeně dochází k situaci, že senior není schopen zvládat vysoké požadavky udávající společností, které vedou k úspěchu, tak je automaticky přesunut na druhou kolej (Haškovcová, 2002, s. 14).

Nynější generace seniorů je poslední a zároveň první generací gramotné kultury ve společnosti, která mění kvalitu stáří a životního stylu pomocí mobilního telefonu, počítače a internetu. Také v porovnání s mladšími generacemi má generace seniorů úspory a není zadlužená (Sak a Kolesárová, 2012, s. 164).

2.1 Lidské potřeby seniorů

Potřebu lze charakterizovat jako projev nedostatku něčeho, co nám chybí. Něco, co živý organismus nezbytně potřebuje pro svůj život a rozvoj (Jarošová, 2006, s. 32). Lidské potřeby jsou odlišné a mění se v průběhu života (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 34). Uspokojení či neuspokojení potřeb má vliv na psychickou činnost jedince (myšlení, pozornost), také se podílí na tvorbě vzorce chování člověka. Potřeby jsou základním motivem k udržení rovnováhy uvnitř organismu, ale i rovnováhy mezi člověkem a prostředím (Příbyl, 2015, s. 31). Staří lidé potřebují uspokojovat své potřeby stejně tak, jako kdokoliv jiný (Dvořáčková, 2012, s. 38).

Potřeby seniorů jsou zkoumány souběžně s kvalitou jejich života, se způsoby péče o nemocné a nesoběstačné seniory. Kebza (2005, s. 58) tvrdí, že kvalita života je vyjadřována kombinací úrovně osobní pohody, vlastního zdraví, mobility, životní spokojenosti a určitého sociálního rozvrstvení ve společnosti.

Na kvalitu života seniorů má vliv míra uspokojení potřeb v souvislosti s dalšími faktory, kvalita vzájemných kontaktů, přístup ke zdravotní péči, dostupné bydlení, nabídky služeb či informovanost o okolním světě (Příbyl, 2015, s. 49).

Staří lidé se od mladých lidí neodlišují jinými potřebami, ale způsoby jejich uskutečňování. Dochází k proměně některých potřeb, zejména psychických, duchovních, ale také fyziologických (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 33). Senioři často upřednostňují stereotyp, proto se klade důraz na podněcování k využívání nových prostředků. Často se cítí ohrožení nemocí, sníženou obslužností, sociálními událostmi či strachem ze smrti (Příbyl, 2015, s. 50). Postupně se začínají smířovat s možností být závislý na druhých lidech (Jarošová, 2006, s. 33). Potřeba může být uspokojena funkční rodinou, pečovatelem či další osobou, jenž hraje významnou roli v životě seniora (Jarošová, 2006, s. 33).

V seniorském věku dochází ke zvýšenému upevnění na rodinu a příbuzné. Senior vyžaduje hlavně dokazování lásky a sounáležitosti (Jarošová, 2006, s. 33). Nejvýznamnější je pro seniory vztah s partnerem. Celoživotní manželé jsou si vzájemnými pečovateli. Smrt jednoho z partnerů představuje velkou změnu, která prověří kvalitu dalších sociálních kontaktů. Seniorská populace má silný vztah ke svým dětem. Touží po podílení se na výchově vnoučat, od svých dospělých dětí zase očekávají emoční podporu, pomoc s chodem domácnosti či jinými běžnými situacemi, které nejsou pro seniory zvladatelné (Příbyl, 2015, s. 51).

Rozdělení lidských potřeb je různé. V literatuře nalezneme také vymezení dle Freuda (Jarošová, 2006, s. 32). Avšak nejznámějším představitelem uspokojování lidských potřeb je psycholog A. H. Maslow (1907 - 1970), který sestavil stupnici lidských potřeb (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 33).

Potřeby jsou řazeny od základních (nejdůležitějších) až po ty, které vedou k lidskému rozvoji. V hierarchii platí, že nejvýše postavené potřeby mohou být uskutečněny až po dosažení potřeb nižších. Základní potřeby jsou nezbytné pro přežití člověka. Následující potřeby jsou nazývány jako růstové, zvyšují aktivitu a rozvoj (Maslow, 2000 cit. dle Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012, s. 35).

- Fyziologické potřeby – jsou takové, které organismus potřebuje bez psychické odezvy (výživa, hygiena, spánek, dýchání).
- Potřeba bezpečí a jistoty – se vyskytují v situacích ztráty životní jistoty, nebezpečí či ekonomického selhání.
- Potřeby sociální – narůstají v situacích osamělosti. Projevují se jako snaha být milován a spadat do určité sociální skupiny (sounáležitost, láska, informovanost, být vyslechnut).
- Potřeba úcty a uznání – nastupují v situaci ztráty důvěry, respektu a snaží se získat ztracené sociální hodnoty.
- Potřeba seberealizace – klade důraz na realizaci svých schopností a spočívá v nalezení smyslu života.

(Jarošová, 2006, s. 32 – 33)

2.2 Komunikace se seniory

Obecně je komunikace charakterizována jako proces, ve kterém dochází k předávání informací mezi dvěma nebo více subjekty navzájem. Jedná se o základ lidských vztahů. Dochází k vyjadřování, výměně či přenosu obsahu a hodnot, které zahrnují nejen informační oblast, ale i výsledky lidské aktivity, způsoby chování a umělecké výtvořiny. Jedná se o transakční proces, ve kterém všechny osoby mohou fungovat společně jako posluchač i mluvčí (Pokorná, 2010, s. 11 - 12).

Mlýnková (2011, s. 52) definuje komunikaci jako předávání informací, postojů, názorů a pocitů. V komunikaci dochází k odrazu vztahu člověka k člověku, se kterým právě

mluvíme. Druhé osobě dáváme najevo, jaký postoj k němu zaujímáme, pozitivní či negativní. Komunikaci dělíme na 2 základní složky – verbální a neverbální.

Vzájemné vztahy lidmi jsou velmi důležitou složkou rozvoje jedince. Udržování vztahů dává člověku životní náplň a smysl života (Nakonečný, 2011, s. 637).

Komunikace se seniorem je stejná jako s ostatními lidmi, rozdíl je v tom, že musíme akceptovat změny, které stáří přináší. U starších osob dochází k omezení smyslových funkcí, dále se mohou přidružit i jiné onemocnění a postižení ovlivňující komunikaci.

Zásady pro komunikaci se seniory:

- uzpůsobit tempo řeči,
- mluvit normálním tónem,
- artikulace,
- brát ohled na fyzický stav,
- přístup k seniorovi podle postižení,
- naslouchání,
- důležitá je komunikace dotykem,
- dbát na odlišnost slovníku mladší a starší generace.

(Hauke, 2014, s. 88)

Pro komunikaci se zdravými seniory není nutné zvláštní přizpůsobování založené na změnách kognitivních funkcí. Zřetel musí být kladena na ponechání času pro účinnou a úspěšnou komunikaci (Pokorná, 2010, s. 50). Odlišnost neshledáváme ani u komunikace s osobami vyššího věku v porovnání s ostatními osobami (Pokorná, 2010, s. 50).

V komunikaci se seniorem mohou nastat určité překážky či problémy, které vzbuzují neochotu seniorů komunikovat. Hlavním problémem je nepřítomnost naslouchání druhou osobou. Pokud senior bude mít pocit, že ho neposloucháme, může ztratit zájem pokračovat (Mlýnková, 2011, s. 54). Vzniklé překážky mohou být natolik limitující, že nejsme schopni zachytit důležité informace (Mlýnková, 2011, s. 52).

Interní překážky (vyplývají ze schopností a dovedností seniora, jeho zdravotního stavu)	Externí překážky (jsou dány vnějším prostředím, uspořádáním)
- Strach z neúspěchu	- Vyrušení
- Negativní emoce	- Šum, hluk, ruch
- Xenofobie	- Zrakové rozptylování
- Nepřípravenost	- Problém s nasloucháním
- Nemoc, fyzické omezení	- Komunikační přesycení

Tabulka 4.: Překážky v komunikaci

(Pokorná, 2010, s. 53)

2.3 Předsudky a mýty o stáří

Předsudek je formulován jako postoj určitého, jistého a charakteristického druhu. V zásadě reprezentuje vztah jedince či skupiny k někomu či něčemu. Obsahuje složku citovou, názorovou a jednající. Předsudek zahrnuje zpravidla negativní zobecnění. Z toho vyplývá, že vůči určitým lidem stejně vyhlížejícím zaujímají určitý postoj, jelikož posuzování náleží této, ne jiné kategorii (Haškovcová, 2010, s. 47).

Pojem **mýtus** je definován jako něco, co je nepravdivé či vymyšlené, jež postrádá fakta založená na pravdě. Mýtem můžeme označit tvrzení, které se na základě polopravd šíří mezi lidmi. Seniorské populaci jsou přiřazovány automaticky určité vlastnosti a to jen proto, že jsou starší věkovou skupinou obyvatel (Příbyl, 2015, s. 26). Chování k seniorům se odvíjí podle předsudků, které jsou seskládány v mýty (Haškovcová, 2010, s. 47).

V současné společnosti se setkáváme s hlubokým rozporem mezi tím, jak se chováme a jak bychom se měli chovat ke staré populaci. V praxi je chování člověka ovlivňováno mýty a předsudky. Situaci bohužel zásadně neovlivní ani znalost pozitivní představy. Podstatou je hledání důvodu této difference týkající se nikoliv jen seniorů (Haškovcová, 2010, s. 47).

Nejčastěji uváděné mýty o stáří jsou:

Mýtus falešných představ

Vyplývá z názoru, že míra spokojenosti seniora je úměrná jeho materiálnímu a ekonomickému zajištění. Obecně je platné, že materiální a ekonomické zabezpečení je pro seniora velmi důležité, ale nelze tvrdit, že peníze dokážou nahradit vztahy v rodině či zdraví (Příbyl, 2015, s. 26).

Mýtus zjednodušené demografie

Vznikl na základě nepravdivého přesvědčení, že se člověk stává starým v den odchodu do penze, jako by tímto dnem skončil život nebo alespoň jeho významná část. Dochází k mylné představě o tom, že jsou senioři neustále nemocní, všechno se stává obtížnějším a smrt je na dosah. Díky prodlužování střední délky života může člověk v důchodu vést plnohodnotný život a také se radovat z maličkostí i v pokročilém stáří (Haškovcová, 2010, s. 42).

Mýtus homogenity

Zakládá se na chybném pojetí stáří, které se např. od odchodu do penze jeví jako homogenní (Haškovcová, 2010, s. 42). Příbyl (2015, s. 26) tvrdí, že senioři jsou na základě tzv. stařeckého fenotypu víceméně stejní. Podle Haškovcové (2010, s. 42) není správné uvádět, že seniorská populace patří k homogenní skupině, i když nelze úplně popřít existenci určitých znaků, které identifikují člověka za stárnoucího nebo starého. Potřeby seniorů se ve vyšším věku značně rozcházejí z důvodu odlišných životních zkušeností, hovoříme o heterogenitě potřeb seniorů.

Mýtus neužitečného času

Je charakterizován s přesvědčením, že senioři nic nedělají. Nejsou pro společnost užiteční, protože nepracují, tudíž jsou k ničemu. Už dávno nespádají do produktivní sféry společnosti, dá se říci, že pro zbytek společnosti nic neznamení. Často dochází k neúctě ke starým lidem, nedá se s nimi počítat do budoucnosti. Jejich názory nás nezajímají. Jako lidé pro nás nejsou rovnocenným partnerem, tudíž nemohou být ani sokem. Zjednodušeně jsou přesunuti na druhou kolej (Haškovcová, 2010, s. 43). Příbyl (2015, s. 26) dodává, že tento postoj vede k ignoraci a opovrhování starých lidí. A to i přes to, že velká skupina seniorů je aktivních, působí jako dobrovolníci ve spolcích, ze kterých mají prospěch jiní lidé.

Mýtus o úbytku sexu

Je založený na představě asexuálního stáří. Ve vyšším věku se sexualita považuje za nepotřebnou, zbytečnou, dokonce i odpornou věc. Avšak skutečnost je jiná, lidé ve vyšším věku považují svůj sexuální život za velmi důležitý a uspokojivý. Tělesný kontakt i v tomto věku je nepostradatelný (Příbyl, 2015, s. 26).

Mýtus o lékářích

Spočívá v mylném přesvědčení, že veškeré problémy vyřeší medicína, respektive příslušný lékař. Mnoho seniorů je názoru, že určitá medikace vrátí podlomené zdraví a dostaví se opět spokojenost a pocit štěstí, bez námahy. Bohužel pravda stojí jinde, pro pocit štěstí, pohody a spokojenosti v seniorském věku musí něco udělat sám senior. V současnosti odborníci zastávají názor, že medicinalizace není správným řešením problémů (Haškovcová, 2010, s. 44).

Mýty o stárnutí a stáří jsou ve společnosti hluboce zakořeněny a nestále v ní přetrvávají. Setkáváme se také s dalšími mýty, např. mýtus o bezplatném zdravotnictví, mýtus o arterioskleróze, mýtus o chudobě seniorů, mýtus o panu Alzheimerovi či mýtus, že všichni staří lidé špatně spí (Příbyl, 2015, s. 26 - 27). Často je seniorská populace spojována s charakteristickými znaky jako pasivní, pohodlní, nevděční, bezohlední či sobečtí. Označení je velmi subjektivní, bezohledný, nevděčný nebo sobecký může být jak starý tak mladý člověk (Jirásková, 2005, s. 23).

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NÁZORY ADOLESCENTŮ

V této kapitole se zaměříme na faktory, které ovlivňují názory dospívajících osob.

Obecně je známé, že prostředí bezprostředně ovlivňuje jedince, jeho vývoj, postoje a názory. Pokud chce člověk dostatečně fungovat ve společnosti, musí se přizpůsobit prostředí a přijmout jeho požadavky, eventuálně je změnit tak, aby vyhovovaly jeho potřebám (Vágnerová, 2000, s. 19).

Významnou roli při utváření jedince představují sociokulturní vlivy. Je to soubor podnětů, které působí v sociální interakci neboli procesu socializace. Tyto vlivy působí na celou společnost. Členové si osvojují podobné normy, chování, jednání, hodnoty, názory a postoje. Díky působení těchto faktorů jsou si členové této skupiny určitým způsobem podobní. Dalším významným socializačním činitelem je větší sociální skupina. Jedinci jsou zprostředkovávány a interpretovány obecné sociokulturní vlivy, ve kterých jde o variantu obecného sociokulturního vzorce, jenž je specifické pro určitou sociální vrstvu. Pro malou sociální skupinu je typický přímý kontakt všech členů, strukturovanost a vymezení rolí. (Vágnerová, 2000, s. 19).

Období adolescence je důležitou a významnou etapou utváření názorů člověka. Adolescence je odvozena z latinského slova *adolescere*, což znamená dospívat, dorůstat. Časově ohraničuje druhé desetiletí člověka. Autoři jí rozdělují na ranou, střední a pozdní. My se zaměříme na adolescenci **pozdní**. V české terminologii je datována od 15 – 20 (případně 22) let. Počátek je spojen s úplnou zralostí reprodukčních orgánů. V konečné fázi adolescence již biologické změny nejsou příliš důležité. Přednostní jsou psychologická, sociologická a pedagogická kritéria, kterými se myslí získání osobní autonomie, role dospělého člověka, dokončení edukace a dosažení pracovní kvalifikace (Macek, 2003, s. 9). V tomto období začíná člověk žít „naplno“. Začíná si uvědomovat své prožívání a komunikaci s druhými lidmi. Uvědomuje si svoji emocionalitu, potřeby a přání (Macek, 2003, s. 7). Názory dospívajících osob jsou ovlivněny sociálními změnami v jejich životě, představují novou životní situaci, ve které se musí zorientovat, porozumět jí a následně ji přijmout (Macek, 2003).

Adolescent se nachází v síti interakcí mezi nejbližšími osobami, což tvoří určitý mikrosystém. Důležitost je kladena na vztahy, které již mají nějaké časové trvání, obsah a formu, poté je označujeme jako blízké interpersonální vztahy. Zmíněným mikrosystémem,

jenž ovlivňuje názory adolescenta je v první řadě rodina, vrstevníci, masmédiá, ale také školní prostředí či partner (Macek a Lacinová, 2006, s. 14).

3.1 Vliv rodiny a rodinného prostředí

Mezi jedno z hlavních přirozených prostředí, ovlivňující výchovný a socializační proces jedince, řadíme rodinu. Rodina je označována za primární, neformální a malou skupinu, také je považována za základní jednotku lidské společnosti (Čábalová, 2011, s. 196 – 197). Rodina a její ostatní členové fungují jako zdroj informací o seniorech. Názory a postoje rodinných příslušníků mohou do značné míry ovlivnit názory dospívajících osob (Wishard, 2003).

V adolescenci slouží model životního stylu rodičů jako předmět osobního posuzování přijatelných a nepřijatelných aspektů (názory, postoje a hodnoty) z hlediska vlastní perspektivy (Čačka, 2000, s. 302). Vágnerová (2012, s. 410) tvrdí, že dospívající mládež odmítá přejímat názory, normy a hodnoty rodičů, ale snaží se vyhledat pro sebe přijatelnější, dochází k experimentování s různými možnostmi.

Vztah k rodině je vlivným faktorem socializace po celou dobu adolescence (Macek, 2003, s. 53). Adolescentní mládež se svou hodnotovou orientací podobá vlastním rodičům, což se týká především cílových hodnot, jež souvisí s vlastní perspektivou. Rodiče ovlivňují své děti ve všech oblastech života. Možný nesouhlas adolescentů v současném prožívání života se týká především kultury, zájmů, oblékání atd. Vlastní rodina je dospívajícími vnímána jako důležitá a primárně nejvíce ovlivňující. V adolescenci také dochází k uvědomování si potřeby a nenahraditelnosti vlastních rodičů. Je nutné podotknout, že kvalita vztahu rodiče a adolescenta přímo souvisí s kvalitou vrstevnických vztahů. Přehnaná přísnost ze strany rodičů může směřovat ke zvýšené orientaci na vrstevnickou skupinu a vytváření spojenectví proti rodičům. Obecně platí, že ne příliš dobrý vztah s rodiči zvyšuje počet kontaktů s vrstevníky, ovšem nepodporuje kvalitu těchto vztahů (Macek, 2003, s. 55-56).

Matky a otcové se ke svým adolescentním dětem chovají rozdílně. Matky jsou více emotivní než otcové, často vyjadřují prosbu a žádost. Zatímco otcové mají sklon k různým výchovným zásahům a v určité míře si udržují odstup na rozdíl od matek. Přístup rodičů je odlišný z hlediska způsobu jednání k dospívajícímu (Vágnerová, 2012, s. 404).

Rodina je pro adolescenty zafixovaný model určitého způsobu života, kterým by se měli řídit v dospělosti, přesněji je jednou z variant. Adolescenti často své rodiče kritizují, avšak

kritika je v tomto období věcnější a nejedná se pouze o negaci všeho, co rodina představuje. Dospívající přes všechno mají zájem o kontakt s vlastními rodiči. Jejich vzájemný vztah slouží jako opora v případech řešení problémů či zvládání nejistot (Vágnerová, 2012, s. 409 - 410).

3.2 Vliv vrstevnické skupiny

Velmi významnou roli v životě adolescenta mají vrstevníci, kteří ho přímo či nepřímo ovlivňují. Dochází k zeslabování vazeb s rodiči, i když stále jsou jim na blízku, protože nejsou schopni samostatné existence. Dospívající cítí potřebu být v kontaktu s osobami ve stejné věkové kategorii. U vrstevnické skupiny hledají podporu a uznání (Vašutová, Panáček a kol., 2013, s. 85 - 87). Vrstevníci poskytují jedinci pocit rovnoprávnosti, volnou výměnu názorů, vzájemné pochopení. Dokážou být tolerantní a zároveň kritičtí, uplatňují své vlastní názory, učí se kompromisům a vzájemně mezi sebou diskutují (Čačka, 2000, s. 317). Pozorují, jak jsou druhými hodnoceni a na základě jejich zpětné vazby své názory a chování usměrňují. Obecně vztahy s vrstevníky nabývají důležitosti a ovlivňují významně chování dospívajícího. V tomto období hrozí vysoké podlehnutí vlivům vrstevníků (Thorová, 2015, s. 421).

Objevuje se silná touha odlišovat se od generace svých rodičů. Snaží se budovat svůj vlastní svět. Stinné stránky, které přináší kontakt s vrstevníky jsou - lákání do problematických skupin, sekt či extremistických organizací. V okamžiku, kdy se jedinec stane členem vrstevnické skupiny, získává sociální status a uvědomuje si svoji vlastní hodnotu (Vašutová, Panáček a kol., 2013, s. 85 - 87).

Dospívající lidé mezi sebou soupeří a tím se učí lepšímu pochopení jeden druhého (Thorová, 2015, s. 421). V pozici soupeření se často střídají. Mají dobrý pocit z toho, že jsou ostatními vědomě viděni, slyšeni a oceňováni. Tím se zvyšuje jejich sebedůvěra a posiluje se pocit osobní významnosti. Rádi sdílejí své zkušenosti, problémy a nejistoty (Macek, 2003, s. 57). Stěžejní je zabránit pocitu osamělosti, který v adolescenci není pro zdravý vývoj jedince příznivý a může být rizikovým faktorem pro budoucnost (Thorová, 2015, s. 421). Vychází to z toho, že vrstevnické vztahy sami o sobě nemají žádnou hodnotu, ale jsou nástrojem k vyhledávání a upřesňování vztahu k sobě samému (Macek, 2003, s. 57).

Pokud dojde k situaci, že je dospívajícími vrstevníky odmítnut, začne si vynucovat neexistující vztah. Je si vědom, že partner nemá o vztah zájem, ale snaží se jej udržet alespoň z formálního hlediska. Popírání veškerých signálů rozpadu je normálním jevem, následně přichází fáze vnučování, lichocení, uplácení či role otroka. Jedinci sociálně neúspěšní jsou přijímáni těmi, kteří mají omezený výběr (Vágnerová, 2000, s. 285 – 286).

V konečné fázi adolescence se mění vztahy k vrstevníkům. Už není prioritní přijímat všechno to, co je skupinou vyžadováno. Vypěstlost a jistota pomáhá dospívajícímu odpoutat se od závislosti na vrstevnické skupině. Také škola je prostředím, kde se střetává adolescentní mládež. Nezastupitelnou funkci v tomto období má stabilní kamarád, který poskytuje emoční stabilitu. Přátelé se vzájemně podporují, cítí jeden z druhého jistotu, dochází k vzájemnému pochopení. Společná důvěra vzniká na základě společných zkušeností (Vágnerová, 2000, s. 287).

Starší adolescent se spoléhá na svůj vlastní názor a dokáže vyjádřit nesouhlas doma, ale i ve skupině vrstevníků. Kvalita projevů v mezilidských vztazích je v souladu s vypěstlostí osobnosti, souvisí s překonáváním postojů, rolí a hodnotového vědomí. Pokud dojde ke splnění této fáze, dochází k samostatnému sebe řízení dospělé osobnosti (Čačka, 2000, s. 318).

3.3 Vliv masmédií

V kapitole si nejdříve vymezíme pojem masmédií a následně se zaměříme na to, jak ovlivňují masmédií populaci. Obecně platí, že masová média patří ve společnosti k nejvíce používaným pojmům.

Jiráková a Köpplová (2015, s. 18) uvádí, že masmédií (také „médií“) se rozumí periodický tisk (neboli noviny a časopisy), který je dostupný pro širokou veřejnost, rozhlas, televizní vysílání a nejběžnější veřejně přístupná sdělení na internetu (zpravodajské portály, servery jako je Facebook či Youtube). Často hovoříme o formách sociální komunikace.

Masová média jsou dostupná mnoha lidem, vytváří aktuální obsahy v pravidelných a průběžných periodách, tak aby byly sdělené informace podstatné a zajímavé. Jsou průvodcem typickým, společenským a historickým vývojem podmíněné komunikační aktivity jedince (Jiráková a Köpplová, 2015, s. 19 – 21).

Média poskytují velké množství vzorů chování v různých rolích a situacích, se kterými se adolescenti mohou ztotožnit a to jim dává určitou perspektivu a naději, jak se správně

začlenit do společnosti (Jirák a Köpplová, 2015, s. 334). Doménou medií je nabízení zjednodušeného obrazu světa, ve kterém přikládají větší důraz na emocionální než na rozumovou stránku člověka (Jirák a Köpplová, 2015, s. 335).

Ke změně názorů, postojů, komunikačního chování či chování ke svému okolí může dojít při vystavení se určitému mediálnímu obsahu, což může podpořit změnu mínění a uvažování člověka (Jirák a Köpplová, 2015, s. 338). U člověka se mohou objevit bezprostřední a dočasné reakce fyziologického nebo emocionálního spádu. Mohou v jedinci vyvolat pocity napětí, strachu, pohoršení, ohrožení nebo také smích, uvolnění či vzrušení (Jirák a Köpplová, 2003, s. 174). Podstatou působení medií na člověka je přesvědčováním docílit změny v postojích, názorech a chování v oblastech veřejného a soukromého života člověka (Jirák a Köpplová, 2003, s. 176).

Na účinky působení medií, z hlediska vzájemného vztahu ke společnosti, nahlížíme jako na konstruktivní nebo destruktivní. Zda jsou společností podporovány pozitivní hodnoty (úcta ke starým lidem, poctivé jednání) nebo jestli jsou hodnoty považovány za zpochybňující a negativní (bezohledné jednání, násilí). Více jsou přitahovány a rozebírány negativní vlivy medií, které ovlivňují jedince i celou společnost. Na média je nahlíženo jako na silný a mocný faktor (Jirák a Köpplová, 2003, s. 179).

Všechna média přinášejí nějaké informace, mluvíme o nich jako o reprezentačních prostředcích, jež prezentují určité modely chování. Na masová média nelze nahlížet izolovaně, jsou součástí společnosti. Média zpracovávají nějaká témata a tím vytváří dojem, že specifikují normální běžnou normu. Tudíž je chápáno jako nějaký standard a o jeho platnosti není pochyb (Vágnerová, 2000, s. 185).

Média zaujímají odlišné funkce. Mohou u dospívající mládeže ovlivňovat sebedůvěru, slouží k relaxaci, uvolnění emočního napětí a vyrovnávají nedostatek opravdových sociálních kontaktů (Vágnerová, 2000, s. 187).

Závěr teoretické části

V teoretické části jsou v první kapitole stěžejním bodem základní pojmy stárnutí a stáří. Pojmy jsou vymezeny uznávanými českými i zahraničními autory. Následně podle Českého statistického úřadu dokládáme populační vývoj obyvatel České republiky do roku 2050, grafy znázorňují očekávanou změnu a počet osob starších 65 let od roku 2002-2050.

V podkapitole vymezujeme dle autorů další pojmy jako je senior, gerontologie, gerontopsychologie či gerontopsychiatrie. Na periodizaci stáří lze nahlížet z různých hledisek, vymezení není jednotné. Klasifikace Světové zdravotnické organizace rozděluje stáří do 3. kategorií - rané stáří, vlastní stáří a dlouhověkost. Ve vývojové etapě života analyzujeme různá hlediska stáří a podmínek, které by měla osoba v této životní fázi splnit. Změnám ke stáří se věnujeme ve 4. podkapitole. Mlýnková rozděluje aspekty stáří na biologické, psychické a sociální. Dalším důležitým bodem teoretické části je postavení seniorů ve společnosti, kde vyzdvihujeme reprezentativní umístění seniorů ve společnosti. Každý senior má určité potřeby, které by měly být naplněny, těm se věnujeme v 1. podkapitole. Rozlišujeme potřeby níže a výše postavené. Při komunikaci se seniory musíme vymezit určité zásady, díky kterým lze předejít možnostem výskytu komunikačních překážek. Předsudky a mýty o stáří se zabývá především Haškovcová a Příbyl. Přibližují nám mýty falešných představ, homogenity či mýtus neužitečného času. V kapitole č. 3 se orientujeme na faktory, které ovlivňují adolescenty v tvorbě svých názorů na seniory. V závěru teoretické části analyzujeme vlivy rodinného prostředí, vrstevnické skupiny a masmédií na postoje, názory a vztahy dospívajících ke stárnoucí populaci.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Bakalářská práce *Senioři očima středoškolských studentů*, zjišťuje názory adolescentů na stáří a seniory. Podává nám obraz o osobním vnímání a postojích mládeže k seniorům, ale i perspektivě vlastního stáří. Stárnutí je nevyhnutelný proces lidského bytí. V teoretické části popisujeme obecné informace o stárnutí a stáří, upřesňujeme postavení seniorů ve společnosti a zabýváme se samotnými faktory, se kterými adolescenti přicházejí do styku a mohou mít za následek utváření pozitivních či negativních názorů na seniory. V současnosti se kontaktu se seniory nevyhne nikdo, ani dospívající mládež. Panují názory, že populace mladých lidí nahlíží na seniory jako na někoho přebytečného. Je to ten, co už má život za sebou a zabírá místo ostatním. Média často prezentují, jak netolerantně a nevhodně se chová mládež k seniorům.

V moderní době spolu s populačním stárnutím se prodlužuje délka života obyvatelstva, lidé se dožívají vyššího věku. V současnosti řadíme Českou republiku k nejstarším zemím světa, za hlavní příčinu shledáváme především nízkou porodnost. Predikce je taková, že se proces demografického stárnutí bude výrazně zrychlovat, velký vliv na to má nejen posouvání silných ročníků do vyššího věku, ale i očekávané zlepšení životních podmínek (ČSÚ, 2004). Z toho usuzujeme, že v budoucnu bude ke kontaktu se seniory docházet stále častěji, než je tomu dnes. Tudiž zmapování názorů adolescentů považujeme za aktuální.

Pro bakalářskou práci byl využit deskriptivní kvantitativní výzkum. Jak uvádí Gavora (2000, s. 31), „*Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru. Číselné údaje se dají matematicky zpracovat. Je možno je sčítat, vypočítat jejich průměr, vyjádřit je v procentech nebo použít další metody matematické statistiky.*“

Chráška (2016, s. 11) definuje kvantitativně orientovaný výzkum jako „*Záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.*“

Ve výzkumném šetření je cílem zjistit, zda si dnešní mládež uvědomuje hodnotu stáří a staré populace nebo si ji pouze spojuje s neustále zdůrazňovanými negativními vlastnostmi. Jestli dokáže ocenit a vyzdvihnout seniory a jejich přínos společnosti. Zda jsou ochotní pomoci starému člověku v situaci, kdy ji potřebuje. Sebereflexi vůči soužití a vlastním postojům k seniorské populaci považujeme za stěžejní.

4.1 Stanovení výzkumných cílů a otázek

Hlavní výzkumný cíl:

- Zjistit názor studentů střední školy ve Zlínském kraji na stáří a seniory.

Dílčí výzkumné cíle:

- Popsat představy o seniorech pohledem respondentů.
- Odhalit charakteristické vlastnosti seniorů pohledem respondentů.
- Zjistit vnímání vlastního stáří z pohledu respondentů.
- Zjistit přínos seniorů pro společnost pohledem respondentů.
- Odhalit vnější faktory ovlivňující respondenty při vytváření názorů na seniory.
- Zjistit vztah respondentů ke starým lidem.
- Zjistit vnímání stereotypů vztahující se ke stáří a seniorům pohledem respondentů.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaký je názor studentů střední školy ve Zlínském kraji na stáří a seniory?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaké jsou představy o seniorech pohledem respondentů?
- Jaké jsou podle respondentů charakteristické vlastnosti seniorů?
- Jak je vnímáno vlastní stáří z pohledu respondentů?
- Jaký přínos mají senioři pro společnost pohledem respondentů?
- Jaké vnější faktory ovlivňují respondenty při vytváření názorů na seniory?
- Jaký je vztah respondentů ke starým lidem?
- Jak jsou vnímány stereotypy vztahující se ke stáří a seniorům pohledem respondentů?

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří studenti Obchodní akademie v Uherském Hradišti. Dospívající osoby byly zvoleny proto, jelikož se jedná o období mezi dětstvím a dospělostí, v této vývojové fázi dochází k utváření názorů a postojů, které mohou v budoucnosti ovlivnit chování a vztah jedince ke stárnoucí populaci. Je zde předpoklad, že názory dospívajících osob mohou být ovlivněny působením vnějších faktorů, tudíž nás zajímá současný pohled adolescentů na tuto problematiku. Podle Vágnerové (2000) v tomto období začíná docházet

k změně v sociálních vztazích. Jedinec je v adolescenci přijímán jako dospělý člověk, tudíž se od něj očekává také odpovídající chování ke zbytku společnosti.

Respondenti byli vybráni na základě dostupného výběru. Gavora (2000, s. 64) uvádí, že dostupný výběr se uplatňuje, když si výzkumník zvolí školu ve vedlejším sousedství. Závěry výzkumu jsou platné pouze pro danou školu.

4.3 Technika sběru dat

Realizace deskriptivního kvantitativního výzkumu proběhla formou dotazníkového šetření. Dotazník byl realizován v elektronické podobě a obsahoval 22 otázek. Anonymita dotazníku byla zachována. Před samotným výzkumným šetřením jsme realizovali předvýzkum na malém počtu středoškolských studentů ve věku od 15-18 let. Po výsledcích předvýzkumu jsme provedli úpravu položek tak, aby byly pro výzkumný soubor naprosto srozumitelné. Dotazník obsahoval polouzavřené, uzavřené položky a posuzovací škály. Zvolili jsme pětistupňové škály. U úvodních tří otázek zjišťujeme informace o respondentovi, pohlaví, věk a ročník studia. V prostřední části dotazníku byly otázky orientované na představu respondentů o seniorech, charakteristických vlastnostech, přínos seniorů ve společnosti a osobním postoji k seniorské populaci. Závěrečná část dotazníku byla zaměřená na výroky, které představují obecně uplatňované předsudky vůči starým lidem. Uvedené položky v dotazníku byly v souladu s výzkumnými otázkami. Dotazník vyplnilo 180 respondentů z Obchodní akademie v Uherském Hradišti ve věku od 15-20 let. Z důvodu neúplného vyplnění základních údajů jsme museli 6 respondentů vyřadit, tudíž výzkumný soubor se zmenšil na celkový počet 174 respondentů. Výzkumného šetření se zúčastnilo 88 chlapců a 86 dívek.

4.4 Metoda analýzy dat

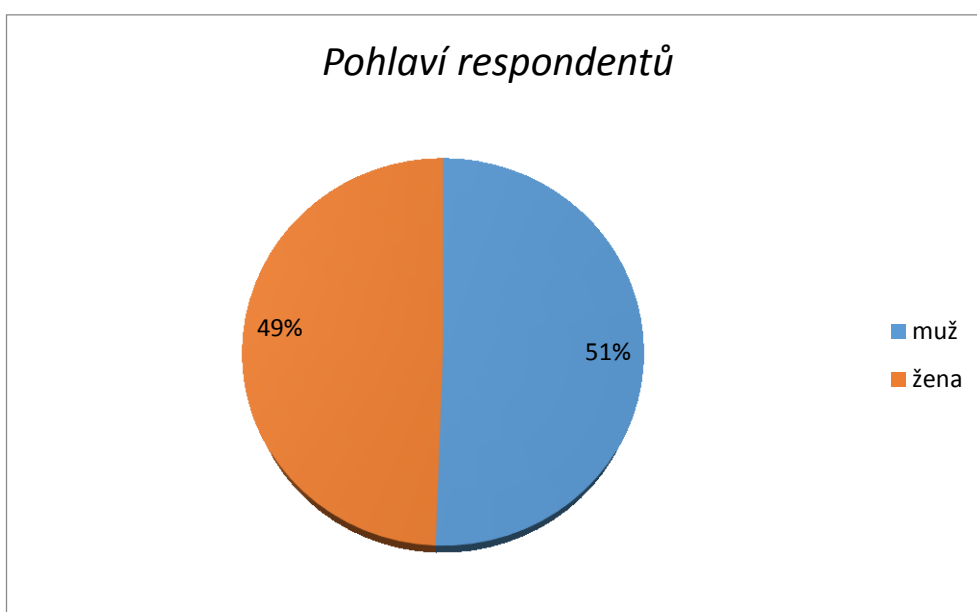
Využili jsme třídění dat na základě popisné statistiky. Odpovědi z dotazníkového šetření byly vyhodnoceny v programu Microsoft Excel a Microsoft Word. Vytvořili jsme četnosti a následně jsme je procentuálně vyjádřili. Vypočtená data jsme zapsali do tabulek a poté vytvořili grafy.

5 ANALÝZA A INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V následující kapitole jsme se zaměřili na rozbor výsledků a interpretaci získaných dat. Nejdříve upřesníme složení výzkumného souboru.

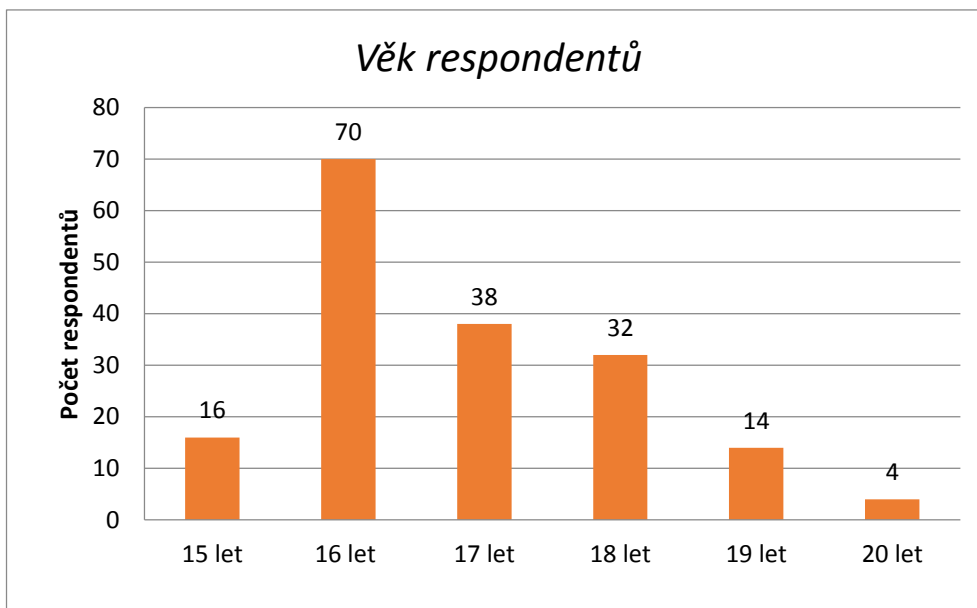
5.1 Základní údaje o respondentech

V dotazníkovém šetření jsme v úvodní části zjišťovali četnost pohlaví, věku a ročníku studia respondentů. Hlavním důvodem bylo, abychom zjistili přesné složení výzkumného souboru.

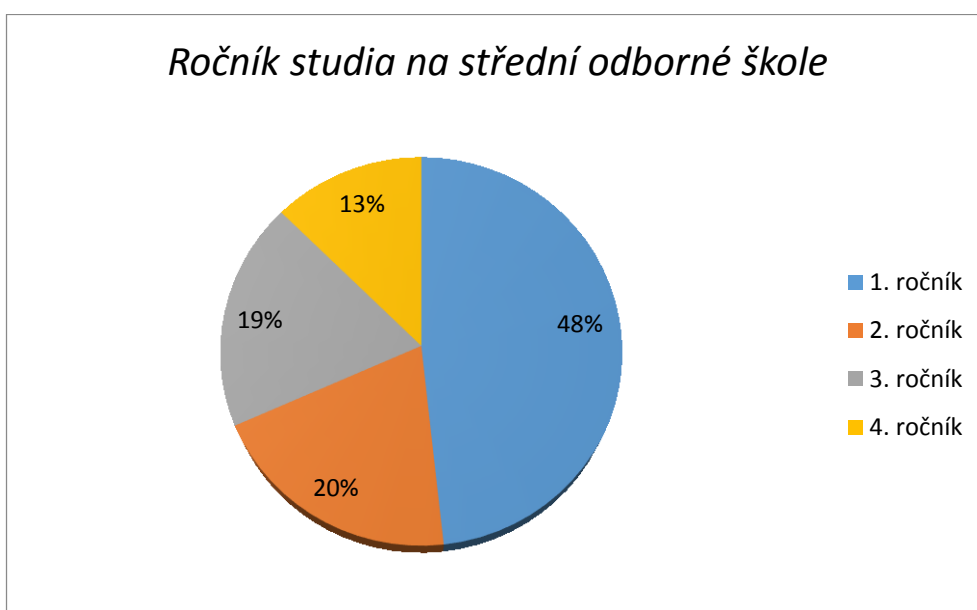
Graf 1.: Pohlaví respondentů

První otázka byla orientovaná na zjištění pohlaví respondentů. Z uvedeného grafu vyplývá, že 51 % (88) dotazovaných tvoří muži. Složení žen tvoří 49 % (86). Můžeme říci, že zkoumaný soubor je v rámci pohlaví téměř vyrovnaný. Rozdíl v pohlaví respondentů činí 2 osoby.

Graf 2.: Věk respondentů

Následující graf znázorňuje věk respondentů, věkové složení je v rozmezí od 15 - 20 let. Z grafu vyplývá, že respondentů s věkem 15 let je 16 (9 %). Největší zastoupení představují adolescenti ve věku 16 let, což je 70 (40 %) celkového počtu. Ve věku 17 let je 38 (22 %) respondentů. Nepatrně nižší počet představují osoby, které mají 18 let 32 (18 %). Respondentů ve věku 19 let se zúčastnilo 14 (8 %). Osoby ve věku 20 let jsou 4, což představuje pouhé 2% respondentů.

Graf 3.: Ročník studia respondentů

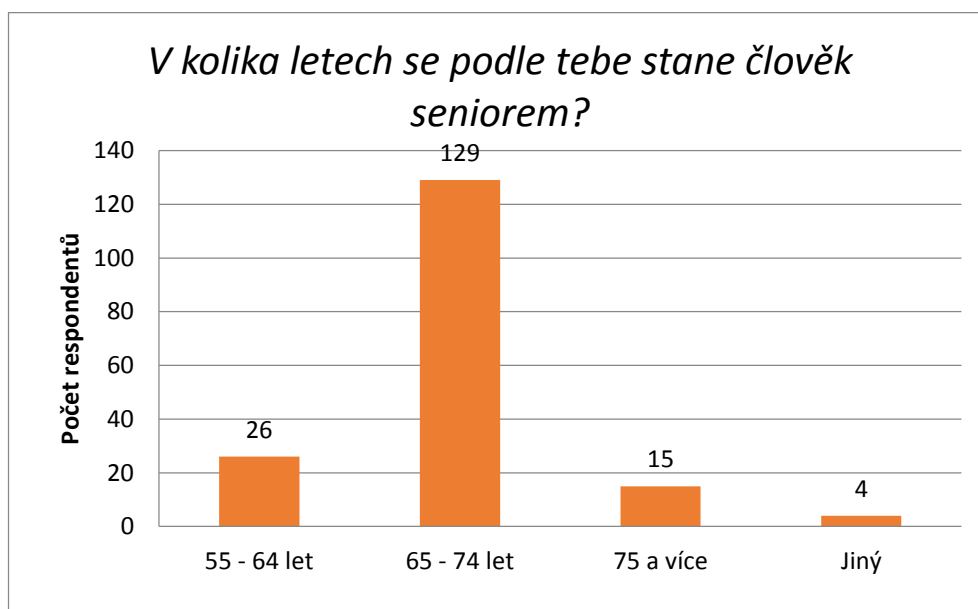
Respondentů, kteří se podíleli na výzkumném šetření, je celkem 174. Dotazník vyplnilo 48 % (84) adolescentů z prvního ročníku. Zastoupení v druhém ročníku je 20 % (35) respondentů. Ze třetího ročníku se zúčastnilo výzkumného šetření 19 % (33) osob. Složení čtvrtého ročníku představuje 13 % (22) respondentů.

5.2 Analýza a interpretace dat

V podkapitole se zaměřujeme na vyhodnocení a interpretaci výzkumných dat.

1. položka v dotazníku

První otázka se zaměřovala na zjištění věku pohledem studentů střední odborné školy.

Graf 4.: Věk seniora pohledem respondentů

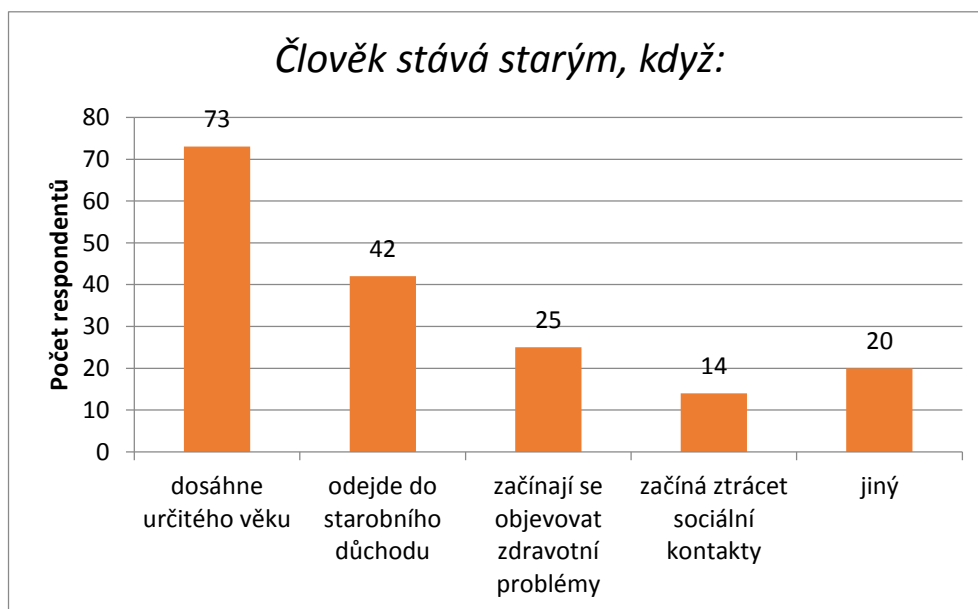
Z grafu vyplývá, že 26 (15 %) respondentů si myslí, že člověk se stává seniorem v 55 - 64 letech. Největší počet osob 129 (74 %) respondentů uvedlo, že senioři jsou lidé ve věku 65 - 74 let. Počet 15 (9 %) respondentů vybrali možnost 75 a více let. Zbylé 4 (2 %) osoby vymezily vlastní věkovou hranici, která vymezuje věk seniora.

Z nejčtenější odpovědi můžeme vyvodit, že studenti střední školy mají představy o tom, v kolika letech se člověk stane seniorem. V odborné literatuře se setkáváme s obdobným vymezením. Ovšem pohled respondentů je odlišný. Nepřekvapující je zjištění, že respondenti také volili věkové rozmezí 55 – 64 let. Jedním z důvodů může být zkreslená představa o starém člověku. V období adolescence může být člověk považován za seniora

mnohem dříve než pro osoby ve středním věku. Je to dáno věkovým rozmezím mezi adolescenty a starými lidmi.

2. položka v dotazníku

V následující položce jsme zjišťovali, kdy se člověk stane starým z pohledu respondentů.

Graf 5.: Ukazatel stáří podle respondentů

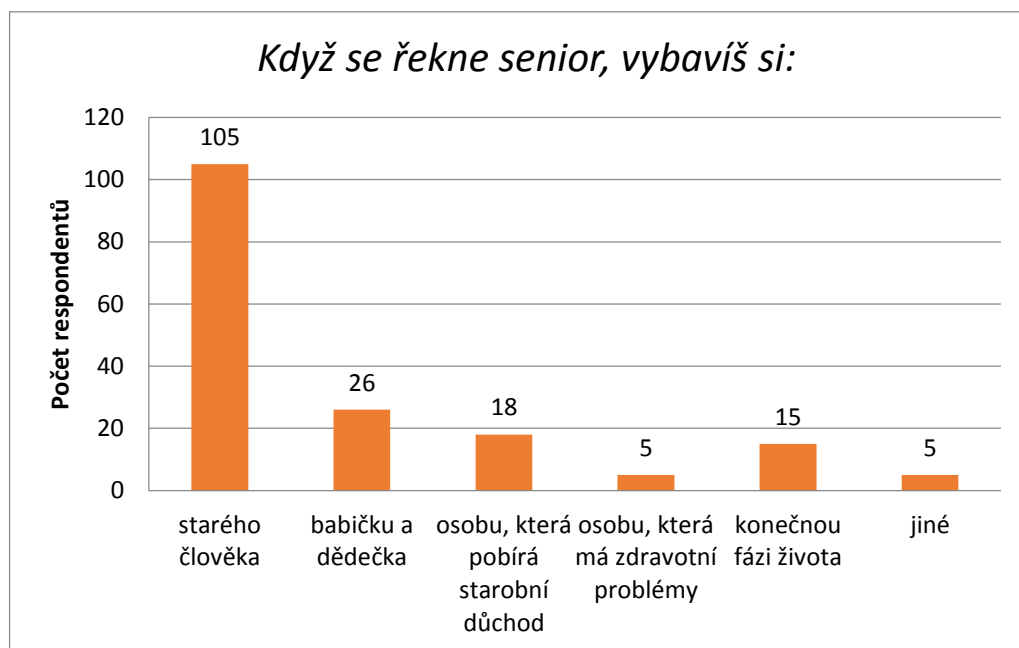
Z grafického vyjádření jsme vyčetli, že 73 (42 %) respondentů uvedlo odpověď, dosáhne-li určitého věku. Odchodem do důchodu se člověk stane starým podle 42 (24 %) osob. Dvacet pět adolescentů (14 %) uvedlo, že v období, kdy se začínají objevovat zdravotní problémy. Nejnižší počet respondentů 14 (8 %) jsme zaznamenali, když dochází ke ztrátě sociálních kontaktů. Vlastní vyjádření nám poskytlo 20 (11 %) osob.

Období, když člověk dosáhne určitého věku a je chápán jako starý, můžeme považovat za přirozené. Z odpovědí studentů předpokládáme, že si dosažení určitého věku spojují se stářím. Odchod do starobního důchodu považujeme za sociální událost, která do značné míry může ovlivnit jedince. Respondenti tuto událost hodnotí jako indikátor stáří, důvodem může být asociace absence v práci. Zdravotní problémy se nevyhýbají mladým ani starým lidem. Z šetření usuzujeme, že nejsou zásadním ukazatelem stáří z pohledu respondentů. I když ve společnosti dochází k častému spojení stáří = zdravotní problémy. Nejčastěji uváděná vlastní odpověď studentů byla „když se tak cítí“, což vypovídá o realistickém přístupu ke stáří a seniorům. Když se zamyslíme, člověk se může cítit seniorem ve věku

50 let, ale jiný se jím nemusí cítit ani ve věku 70 let. Je to dáno různými faktory, které na jedince působí. Respondenti také uváděli charakteristické vrásky a šedivé vlasy.

3. položka v dotazníku

Položka se zaměřuje na představy respondentů o seniorech.

Graf 6.: Představy respondentů o seniorech

Ze získaných dat si představuje 105 (60 %) respondentů seniora jako starého člověka. Babičku a dědečka uvedlo 26 (15 %) osob. Osobu, která pobírá starobní důchod, uvádí 18 (10 %) adolescentů. Osobu se zdravotními problémy si vybralo 5 (3 %) respondentů. Konečnou fázi života si představuje 15 (9 %) a alternativní možnost 5 (3 %) osob.

Nejvíce studentů si představuje seniora jako starého člověka. Jedná se o spontánní reakci, která vzniká při představě seniora. Spojení senior a starý člověk jsou vzájemně propojené. Prarodiče již takový počet nezískali, můžeme se domnívat, že je názor studentů spojován s negativními vztahy s prarodiči. Nebo pouze představa starého člověka je silnější. Seniorský věk úzce souvisí s konečnou fází života, což si studenti také uvědomují. Důvodem může být strach ze smrti.

4. položka v dotazníku

Otázka v dotazníku zjišťuje, zda si studenti spojují seniory s určitými vlastnostmi.

Graf 7.: Typické vlastnosti seniorů pohledem respondentů

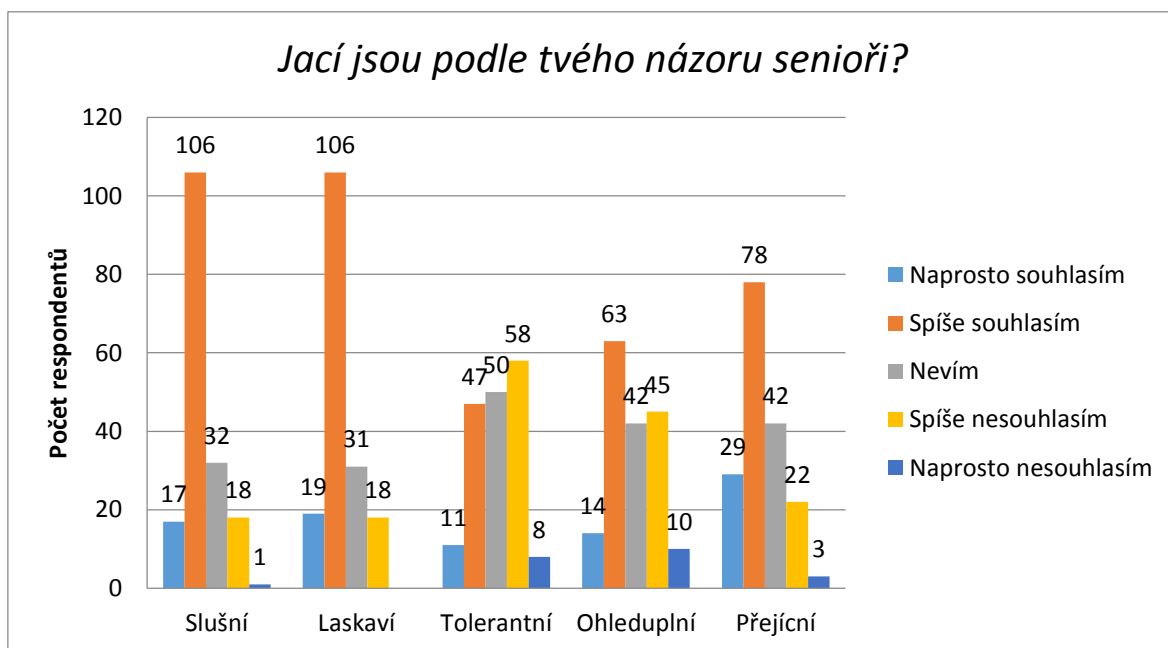
Výšečový graf znázorňuje procentuální vyjádření typických vlastností seniorů. Studenti odpověděli v 28 % (48) ano. Zbylá část odpověděla v 72 % (126) ne.

V soudobé společnosti dochází k častému spojování seniorů s různými vlastnostmi. Vyjádření studentů naznačuje, že v nadpoloviční míře typické vlastnosti u seniorů neshledávají. Může to být dáno i tím, že o seniorském věku příliš nepřemýšlí. Jsou mladí a řeší aktuální záležitosti úměrné jejich věku. Další možností je, že nejsou v těsném kontaktu se seniory a nemohou tyto vlastnosti identifikovat. Zaznamenaná odpověď „ano“ nám ukazuje, že část studentů si seniory s typickými vlastnostmi spojuje. Z alternativních možností byly nejčastěji uváděny zdravotní komplikace, stereotypní život, osobnostní vlastnosti, fyzické a psychické změny. Uvedené odpovědi vypovídají o seniorech spíše v negativním smyslu. Zdravotní problémy jsou se stářím spojovány, jelikož dochází k různým změnám v těle a od toho se odvíjí zdraví seniora. Sami studenti si mohou v běžném denním kontaktu všimnout, že se senioři potýkají se zdravotními problémy. Tudíž nás tato nejčastěji uváděná odpověď nepřekvapuje a ve velké míře vypovídá o vnímání seniorů pohledem studentů.

5. položka v dotazníku

V následující položce zjišťujeme názor studentů na pozitivní osobnostní vlastnosti seniorů. Každá vlastnost je vyjádřena v pětistupňové škále.

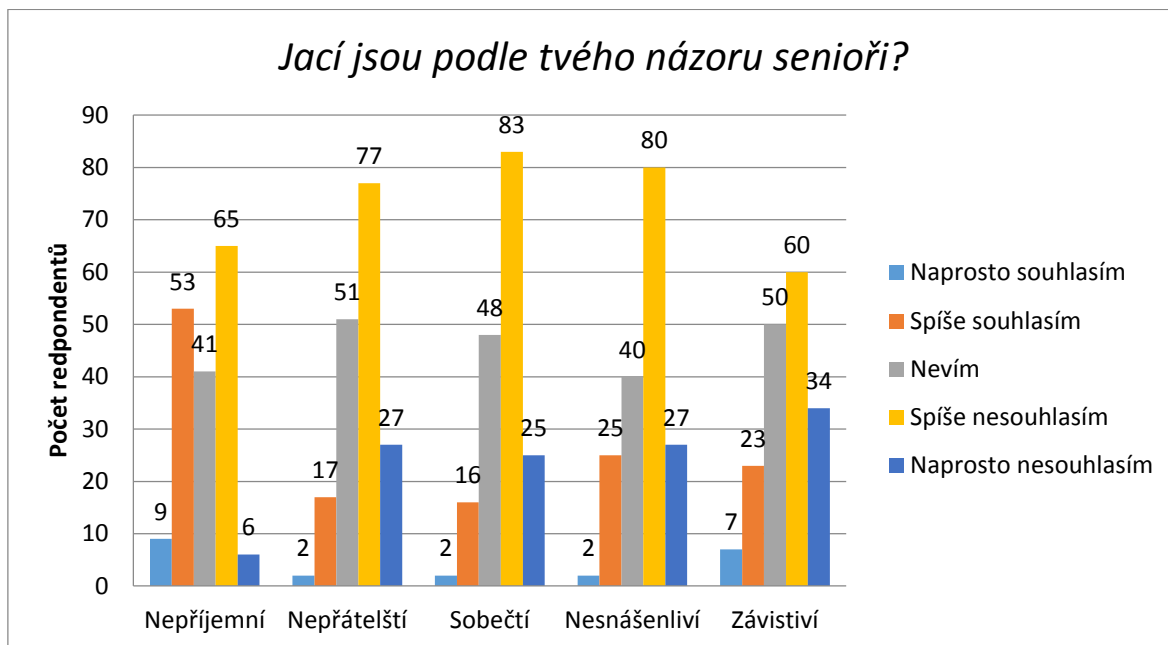

Graf 8.: Vnímání pozitivních vlastností

V grafu je uvedeno 5 pozitivních vlastností vztahující se k seniorům. Za spíše slušné je považuje 106 (61 %) respondentů, naopak za naprosto neslušné pouze 1 (1 %) osoba. Laskavost je vnímána obdobně jako slušnost, studentů se vyjádřilo 106 (61 %). Jako naprosto nelaskavé je nevnímá žádný student. Spíše tolerantní jsou vnímáni 47 (27 %) respondenty, nadpoloviční většina 58 (33 %) uvedla, že jsou seniori spíše netolerantní. 63 (36 %) studentů vyjádřilo názor, že je seniorská populace spíše ohleduplná. Celkem 45 (26 %) si vybralo možnost spíše neohleduplní. Poslední vlastnost je přejícnost, 78 (45 %) studentů se domnívá, že jsou seniori spíše přejícní, jako spíše nepřejícní jsou vnímáni 22 (13 %) respondenty.

Údaje z grafického vyjádření slušnosti a laskavosti se téměř ztotožňují. Z toho vyplývá, že je studenti mohou považovat za synonyma. Pozitivní vyjádření vypovídá o kladném nahlížení na vlastnosti seniorů. Graf tolerantnosti nám z hlediska mírné vyrovnanosti ukazuje, že zde nejsou vlastnosti vnímány převážně jen pozitivně či negativně. Odpovědi mohou vycházet z osobních zkušeností se seniery. Být ohleduplný k ostatním členům společnosti je důležité, což také uvedla nadpoloviční většina respondentů. Přejícnost je

často spojována se seniorskou populací, myslí si to i studenti. Celkově si z následujícího grafu mohli udělat vlastní obrázek o tom, jak studenti vnímají pozitivní vlastnosti seniorů. V konečném důsledku jde převážně o kladný postoj.

Graf 9.: Vnímání negativních vlastností

Následně jsme vyjádřili i negativní hodnocení vlastností seniorů. Jako spíše nepříjemní jsou hodnoceni 53 (30 %) respondenty. Šedesát pět (37 %) vyjádřilo nesouhlas s tím, že jsou senioři nepříjemní. Odpověď „nevím“ u vlastnosti nepřátelský zaznamenalo 51 (29 %) studentů a zároveň 77 (44 %) uvedlo, že spíše nesouhlasí s tím, že jsou senioři nepřátelští. 83 (48 %) respondentů spíše nesouhlasí se sobeckostí seniorů. S nesnášenlivostí nesouhlasí 80 (46 %) a naprosto nesouhlasí 27 (16 %) studentů. Naprostou závistivost seniorů vyjádřilo 7 (4 %) a spíše nesouhlasí 60 (34 %) respondentů.

Z častého vyjádření „spíše nesouhlasím“ jsme si mohli všimnout, že jsou vlastnosti seniorské populace vnímány spíše kladně. Nasvědčuje tomu vesměs pozitivní vnímání kladných vlastností z předešlého grafu. Zastavíme se u vlastnosti „nepříjemní“. Studenti se často setkávají se seniory v městské hromadné dopravě či v obchodech, tohle jsou situace, kdy senioři mohou být vnímáni jako nepříjemní a nevrlí.

6. položka dotazníku

Zjišťovali jsme, jestli se studentům něco líbí na seniorech. V případě odpovědi ano, jsme uvedli možnost se vyjádřit.

Graf 10: Líbí se ti něco na seniorech?

V grafu 112 (64 %) respondentů uvádí, že není nic, co by se jim líbilo na seniorech. Zbylých 62 (36 %) osob odpovědělo ano, jsou zde věci, které se jim na seniorech líbí. Nejčastější odpovědi studentů byly, že jsou senioři přejícní, mají životní zkušenosti a umí dobře poradit, disponují přehledem o světě, užívají si volného času, jsou starostliví a milují vlastní rodinu.

Každý člověk by se měl naučit ocenit toho druhého. Studenti nejčastěji oceňovali pozitivní lidské vlastnosti. Usuzujeme, že respondenti jednají podle vlastní zkušenosti. Pokud se setkávají se seniory, kteří jsou milí a dobrosrdeční, tak přesně to budou umět ocenit a vyzdvihnout. Líbí se nám, že studenti uvedli „lásku k vlastní rodině“. Z toho vyplývá, že když to studenti tak vnímají, jejich vztah s vlastními prarodiči je dobrý.

7. položka v dotazníku

V následující položce nás zajímalo, zda existuje něco, co studentům na seniorech vadí. Odpověď ano byla zdůvodněna.

Graf 11.: Vadí ti něco na seniorech?

V grafickém znázornění jsme zaznamenali odpověď ne u 121 (70 %) respondentů. Odpověď ano byla vyjádřena 53 (30 %) studenty. Často uváděným důvodem byly zastaralé názory, změny nálad a s tím související občasná nepříjemnost, roznášení nepravdivých informací a hloupé poznámky v městské hromadné dopravě.

Samozřejmě každá strana má dvě mince. Studentům se na seniorech nelíbí zastaralé názory, pod kterými si můžeme představit cokoliv. Musíme si uvědomit, že se seniorská generace výrazně odlišuje od generace adolescentní. Názory se mohou zdát zastaralé, ale může to být ovlivněno sociálními událostmi, se kterými se studenti nikdy nesečkali. Změny nálad respondenti pravděpodobně shledávají u seniorů, se kterými jsou v častém kontaktu a mohou si těchto změn všimnout. Příčinu můžeme hledat v aktuálním psychickém rozpoložení seniora či v působení vnějších faktorů. Roznášení nepravdivých informací je často se seniory spojováno v souvislosti s tím, že se nudí a nemohou nebo nechtějí svůj volný čas uplatnit jiným způsobem.

8. položka v dotazníku

Zajímá nás, zda se studenti nějak připravují na vlastní stáří.

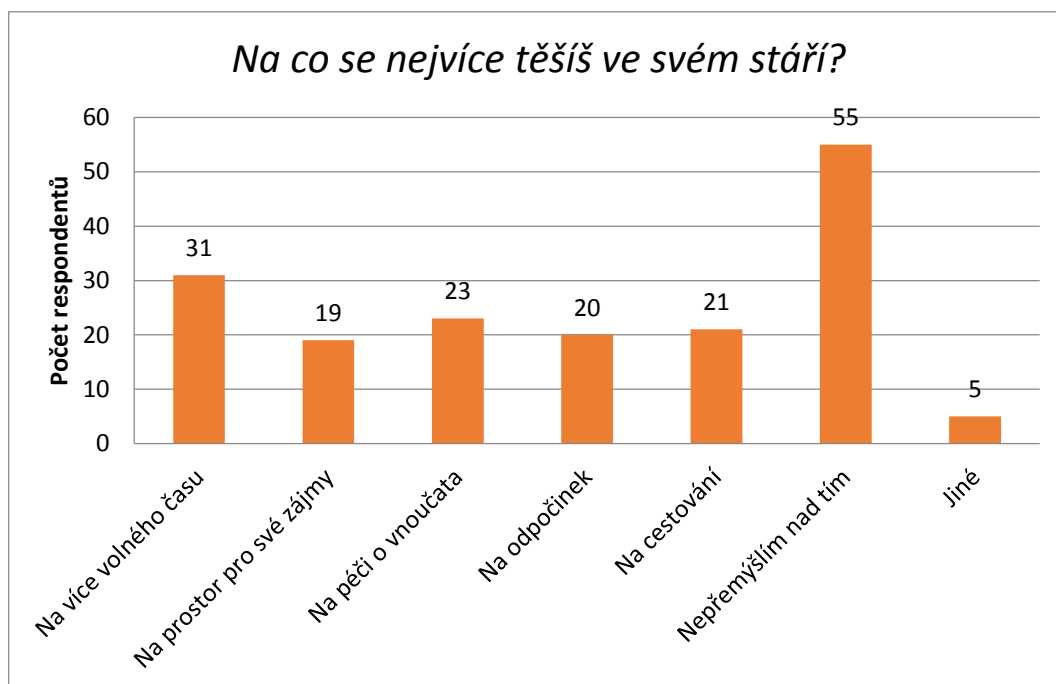
Graf 12.: Příprava respondentů na vlastní stáří

Na vlastní stáří se nijak nepřipravuje 160 (92 %) respondentů. Pouhých 14 (8 %) respondentů uvedlo, že ano. Z odpovědí ano jsme zaznamenali, že studenti spoří na důchod.

Příprava na stáří je důležitá, ovšem v období adolescence není podle získaných dat shledávána naléhavou. Předpokládáme, že respondenti o stáří aktuálně nepřemýšlí. Soustředí se na současnost a příprava na stáří je považována za něco, co se respondentů zatím netýká. Studenti, kteří uvedli spoření, se již určitým způsobem na stáří připravují. Uvedené odpovědi vypovídají o zodpovědném přístupu a snaze připravit se na seniorský věk. Ukládají si finanční prostředky proto, aby byli finančně zajištěni, až to bude zapotřebí. Člověk v seniorském věku už není produktivním a finanční prostředky nemusí dosahovat takové výše jako v minulosti. Spoření adolescentům často zajišťují rodinní příslušníci, z dat jsme vyčetli, že respondenti o těchto výdajích mají přehled.

9. položka dotazníku

Otázkou chceme zjistit, na co se nejvíce respondenti těší ve svém stáří.

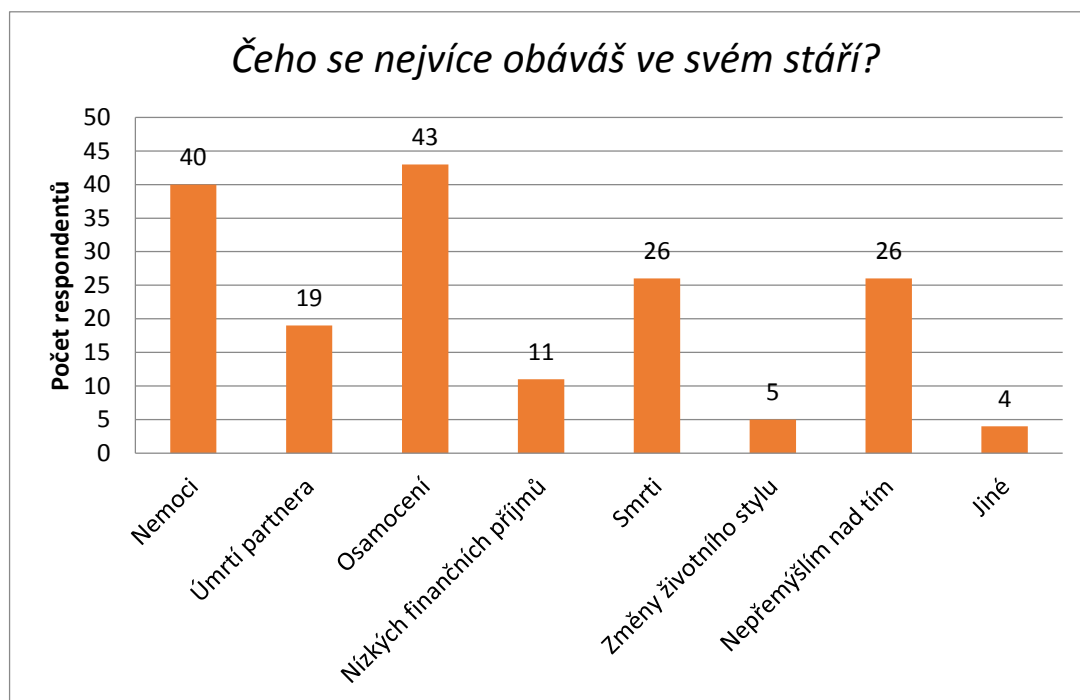
Graf 13.: Na co se těší respondenti ve stáří?

Padesát pět respondentů (32 %) uvedlo, že nad stářím nepřemýšlí. Na více volného času se těší 31 (18 %), na prostor pro své zájmy 19 (11 %), na péči o vnoučata 23 (13 %), na odpočinek 20 (11 %), na cestování 21 (12 %) studentů. Další možnost uvedlo 5 (3 %) osob, které se těší na starobní důchod.

Ze získaných dat se domníváme, že pro respondenty může být obtížné přemýšlet o svém vlastním stáří. Důvodů může být hned několik. Za stěžejní považujeme vnitřní obavy, že směřují k něčemu novému. Ne vždy je stáří prezentováno jako něco žádoucího, avšak jedná se o naprosto přirozený jev a je zde nutnost přemýšlet o budoucnosti. Část studentů se těší na více volného času, odpočinek, cestování či prostor pro své zájmy. Zde můžeme vyvodit, že studenti v současnosti nemají tolik volného času pro své aktivity. Tudíž je předpoklad, že ve stáří se dočkají očekávané změny. Na postoj ke stáří mohou mít vliv také prarodiče studentů. Aktivní a šťastný prarodič vždy předá to, na co se adolescent může těšit. V opačném případě dochází k vytváření si mnohdy i zbytečných obav.

10. položka dotazníku

Zjišťujeme, jestli mají respondenti z něčeho ve stáří obavy.

Graf 14.: Čeho se respondenti obávají ve stáří?

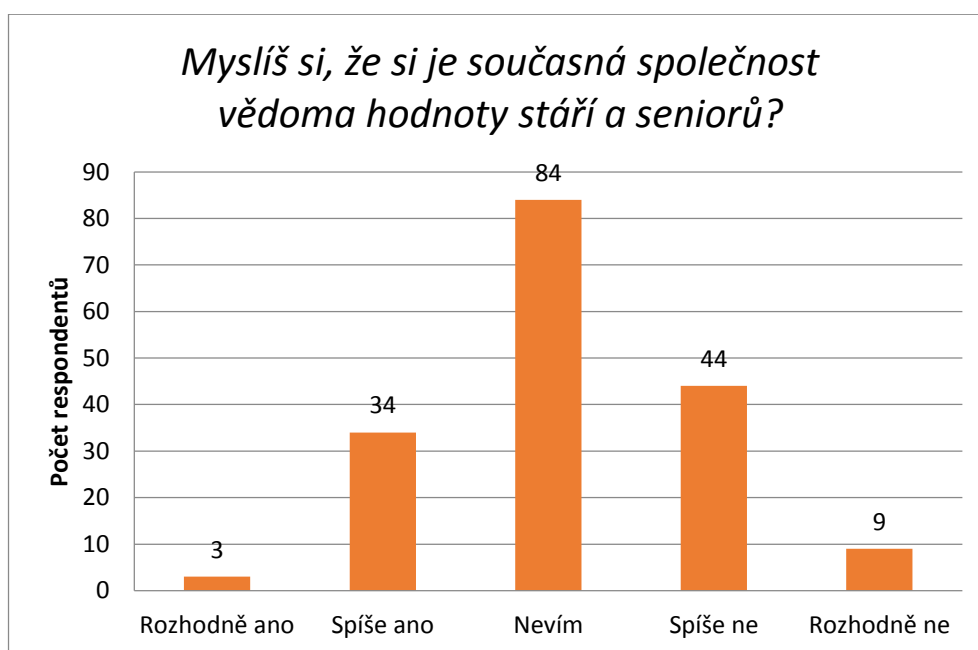
Z grafu je patrné, že se respondenti nejvíce bojí nemoci, představují 40 (23 %) respondentů. Úmrtí partnera 19 (11 %), osamocení 43 (25 %), nízkých finančních příjmů 11 (6 %), smrti 26 (15 %), změny životního stylu 5 (3 %) osob. Jiné důvody jsou uváděna například lítost nad nevyužitými příležitostmi.

Strach z osamocení vyvolává ve studentech největší obavy. Samota a sociální odloučení od společnosti jsou obecně považovány za nepříznivé. Samotu si člověk začne uvědomovat, když se kruh přátel začne zmenšovat. Osamocení také může být vnímáno jako odloučení od rodiny, příčinou mohou být nechvalné vztahy v rodině či nedostatečný kontakt se členy rodiny. Vážné onemocnění je často spojováno s pokročilým věkem, obavy studentů o tom vypovídají. Trendem je být aktivní v seniorském věku, nikdo nechce čelit vážné nemoci. Smrt je chápána jako přirozený jev, avšak strach ze smrti je přirozený. Ze získaných dat vyplývá, že obavy studentů ze smrti se řadí mezi 3 nejčtenější. Úmrtí partnera může být

pro respondenty životní ztrátou. Najednou tu celoživotní opora už není, člověk zůstane na partnerský život sám a musí hledat různá východiska smyslu života.

11. položka v dotazníku

Položka je zaměřena na zjištění, zda si společnost z pohledu studentů uvědomuje hodnotu stáří.

Graf 15.: Hodnota společnosti pohledem studentů

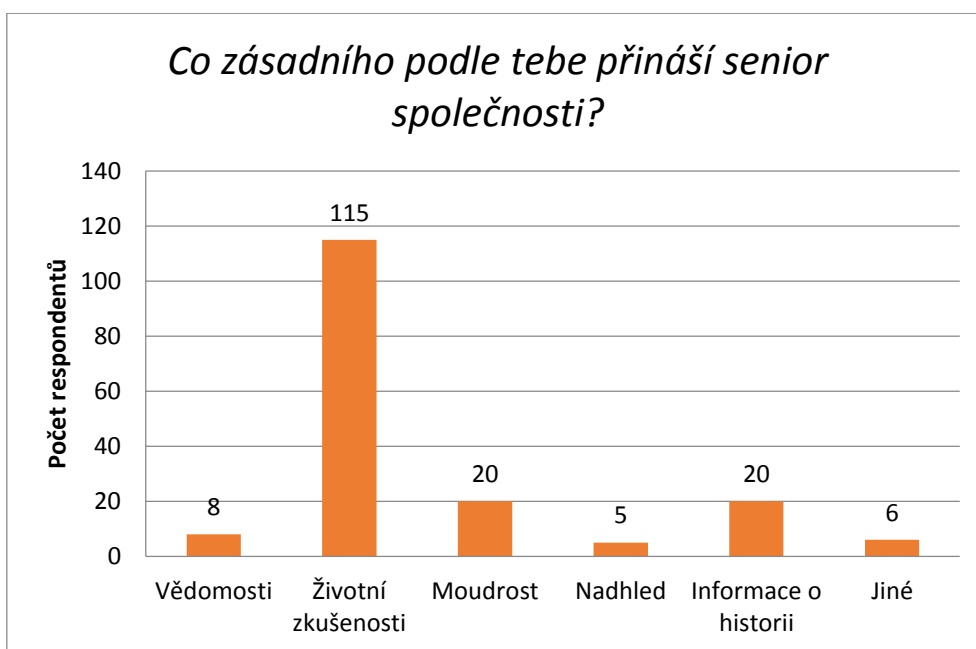
Studenti zodpověděli v počtu 3 (2 %), že rozhodně ano. Třicet čtyři respondentů (20 %) si myslí, že spíše ano. Největší zastoupení 84 (48 %) je u odpovědi nevím, spíše ne udává 44 (25 %) a rozhodně ne 9 (5 %) osob.

Z grafu vyplývá, že studenti nedokážou určit, zda si je v převážné většině společnost vědoma hodnoty stáří či nikoliv. Důvodem mohou být nedostatečné zkušenosti či informace o činnostech seniorů. Část respondentů uvedlo, že si společnost není vědoma hodnoty seniorů, z toho usuzujeme, že sami tuto hodnotu spatřují, ale bohužel není dostatečně oceněna.

12. položka v dotazníku

Následující otázkou se dozvídáme, co stěžejního přináší senior do společnosti očima respondentů.

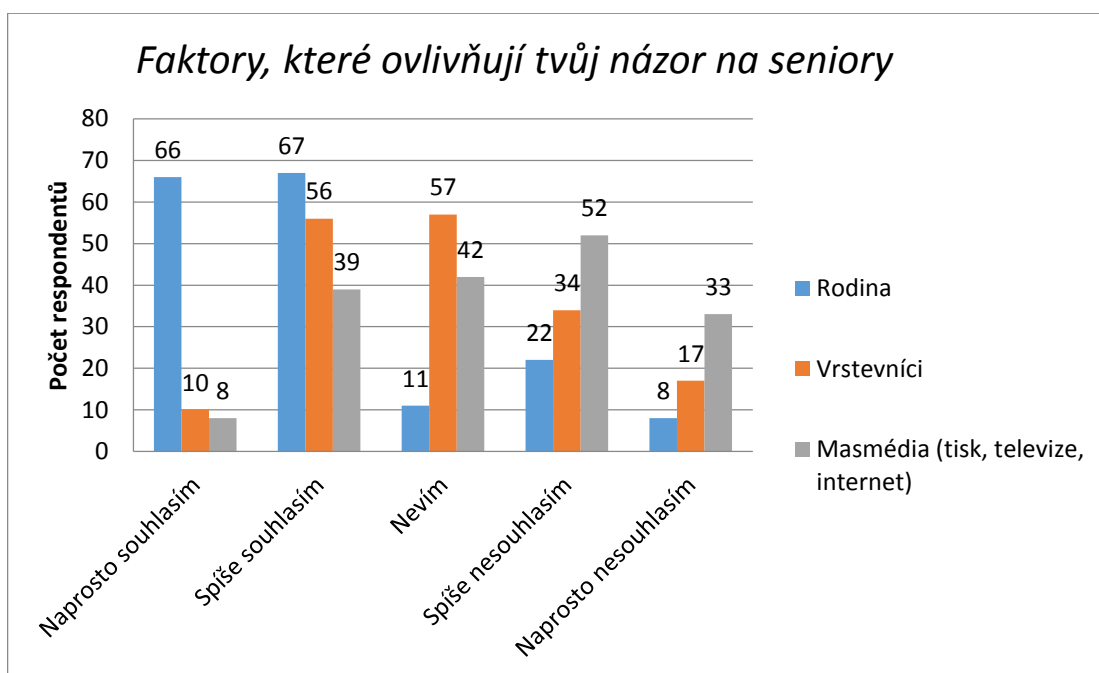
Graf 16.: Přínos seniora společnosti

Z grafu vyplývá, že 8 (5 %) respondentů uvádí, že senior přináší do společnosti zejména vědomosti. Životní zkušenosti tvoří nejvíce zastoupený celek, respektive 115 (66 %), dvacet (11 %) moudrost, nadhled vyjádřilo 5 (3 %) a informace o historii 20 (11 %) studentů. Jinou možnost si vybralo 6 (3 %) respondentů.

Podle studentů senior obohacuje společnost svými zkušenostmi, kterými se obohatil v průběhu života. Životní zkušeností se rozumí to, co člověk prožil a může předávat dál mladším generacím, aby se vyvarovala obdobných chyb. Zkušenost je považována za něco nenahraditelného, co člověk získá pouze vlastním prožitkem. Moudrost a informace o historii studenti uvádí na druhém místě. Informace o historii se předávají z generace na generaci, odpověď respondentů naznačuje, že informovanost o historii získáváme právě od seniorské populace. Senioři jsou často považováni za moudré osoby ve spojitosti se zkušenostmi, které získali v průběhu života.

13. položka v dotazníku

V položce zjišťujeme, v jaké míře faktory ovlivňují názor respondentů na seniorskou populaci.

Graf 17.: Faktory ovlivňující názory studentů na seniory

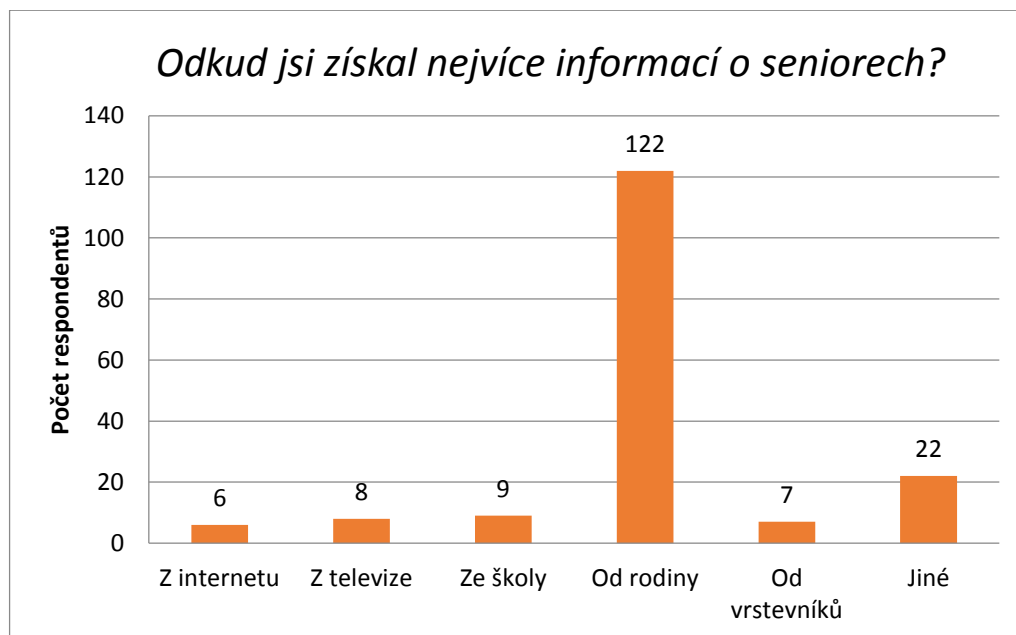
Z grafu jsme vyčetli, že největší vliv na názory respondentů má rodina. Naprosto souhlasí 66 (38 %), spíše souhlasí 67 (39 %) studentů. S odpovědi vrstevníci – „spíše souhlasím“ se setkáváme u 56 (32 %) respondentů. Padesát sedm (33 %) uvedlo, že neví. U masmédií je nejčtenější odpověď - spíše nesouhlasím, což představuje 52 (30 %) respondentů. Naprosto nesouhlasí 33 (19 %).

Rodina je považována za primární skupinu, se kterou se člověk setkává již od narození. Odpověď respondentů zní, že největší podíl na utváření názorů na seniory je v rodině. To, jak rodina prezentuje svůj postoj k seniorům, tak je vnímá i adolescentní mládež. Vědomé i nevědomé ovlivňování probíhá téměř denně. V rodinném prostředí studenti tráví ještě pořád hodně času a budování názorů je často přejímáno od autorit v domácnosti. Každodenní komunikace s vrstevníky také pomáhá k vytvoření určitého pohledu na seniory. Avšak ze získaných dat studenti nemohou s přesností určit, zda jednoznačně

vrstevníci ovlivňují jejich názory. Masmédia jako současný fenomén uvádí respondenti jako téměř neovlivňující jejich osobní názory. Styku s internetem či televizí se nevyhne téměř nikdo, vždy záleží na vlastním rozhodnutí, co člověk přijme a s čím se začne ztotožňovat.

14. položka v dotazníku

V další položce zjišťujeme, odkud získali respondenti nejvíce informací o seniorech.

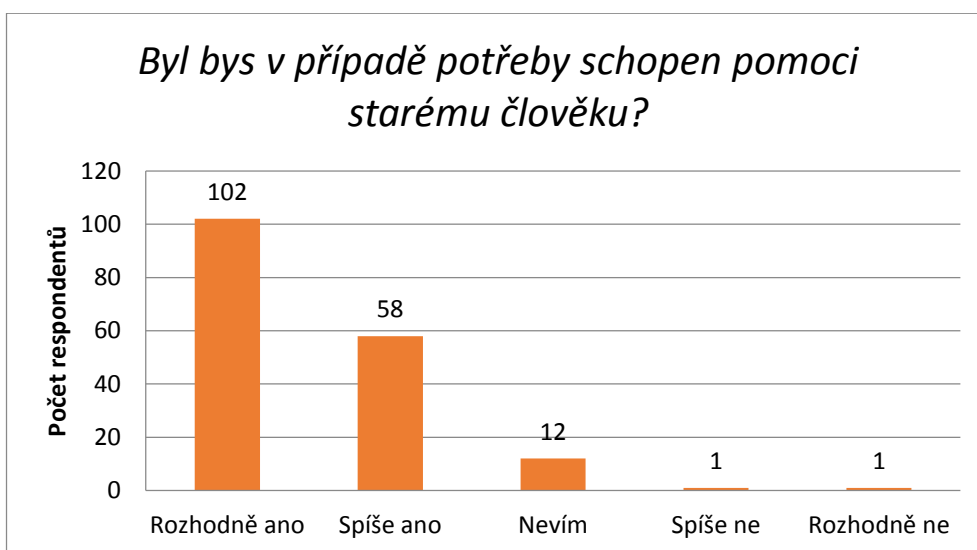
Graf 18.: Získané informace o seniorech

Nejvíce informací získávají respondenti od rodiny, což představuje 122 (70 %) osob. Z internetu 6 (3 %), z televize 8 (5 %), ze školy 9 (5 %) a od vrstevníků 7 (4 %) respondentů. Vlastní důvod uvedlo 22 (13 %) studentů, nejčastěji uváděným důvodem byla osobní zkušenost.

Následující otázka potvrzuje vliv rodiny na studenty. Získávání informací o seniorech souvisí s vytvářením si vlastních názorů. I osobní kontakt s vlastními prarodiči je velmi obohacující. Z grafického vyjádření můžeme usoudit, že rodina je ve značné míře považována za hlavní zdroj informací. Informace ze školy či televize nejsou studenty považovány za stěžejní a nepřikládají jim takový důraz. Osobní zkušenost se seniory je zpravidla velmi obohacující. Když se student setká se seniorem, může se od něj dozvědět mnohem více než od kohokoliv jiného.

15. položka v dotazníku

Zjišťujeme, jestli jsou studenti ochotni pomoci starému člověku.

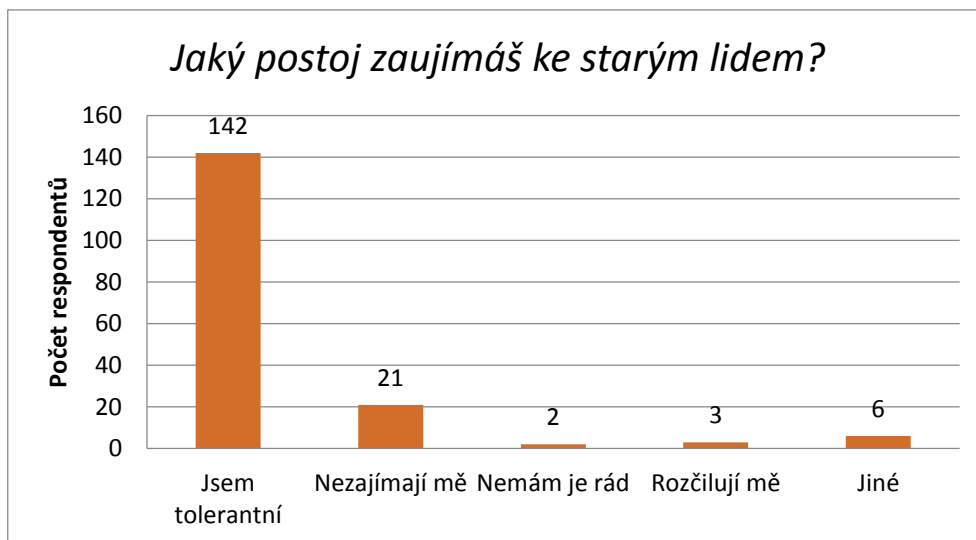
Graf 19.: Postoj k pomoci starému člověku

V následující otázce odpovědělo 102 (59 %) respondentů, že by starému člověku pomohli. Spíše ano uvedlo 58 (33 %), spíše ne a rozhodně ne 1 (1 %) studentů.

Odpověď studentů není překvapující, pomoci druhému člověku by měla být samozřejmost. Bez ohledu na to, jak je člověk starý. Předpokládáme, že studenti odpovídali upřímně a nechtějí pouze působit v hezkém světle v případě, že by realita byla jiná.

16. položka v dotazníku

Další otázka se vztahuje k osobnímu postoji respondentů ke starým lidem.

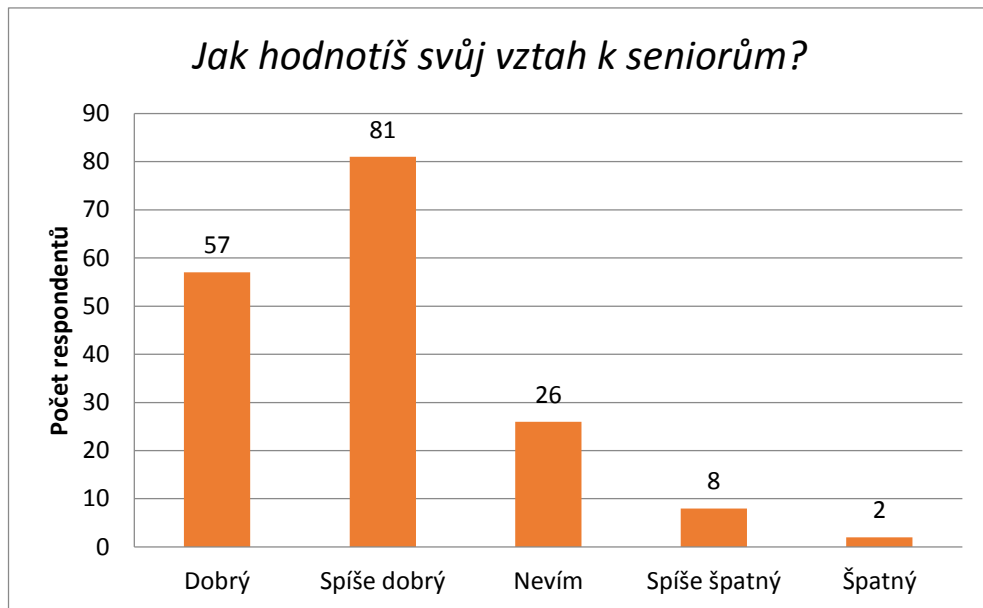
Graf 20.: Postoj respondentů ke starým lidem

Nepočetnější odpověď „jsem tolerantní“, znázorňuje 142 (82 %) studentů. Možnost „nezajímají mě“ zvolilo 21 (12 %), „nemám je rád“ 2 (1 %), „rozčilují mě“, 3 (2 %) respondenti. Volbu jiné uvedlo 6 (3 %) osob, kteří zaujímají postoj respektující.

Studenti jsou vůči seniorům tolerantní, především v osobním kontaktu by mělo docházet k vzájemnému respektu a porozumění. Z odpovědí respondentů jsme vyčetli, že tento postoj je většinový. Nezáměr ke starým lidem může být projevem nějakého negativního zážitku se seniory, osobní zkušenosti hrají velkou roli a ovlivňují subjektivním postoj jedince. Také to může to být projevem určité sobeckosti respondentů, že vidí pouze sebe a svůj život a okolí je do jisté míry nezajímá.

17. položka v dotazníku

Zjišťujeme, jaký mají respondenti vztah k seniorům.

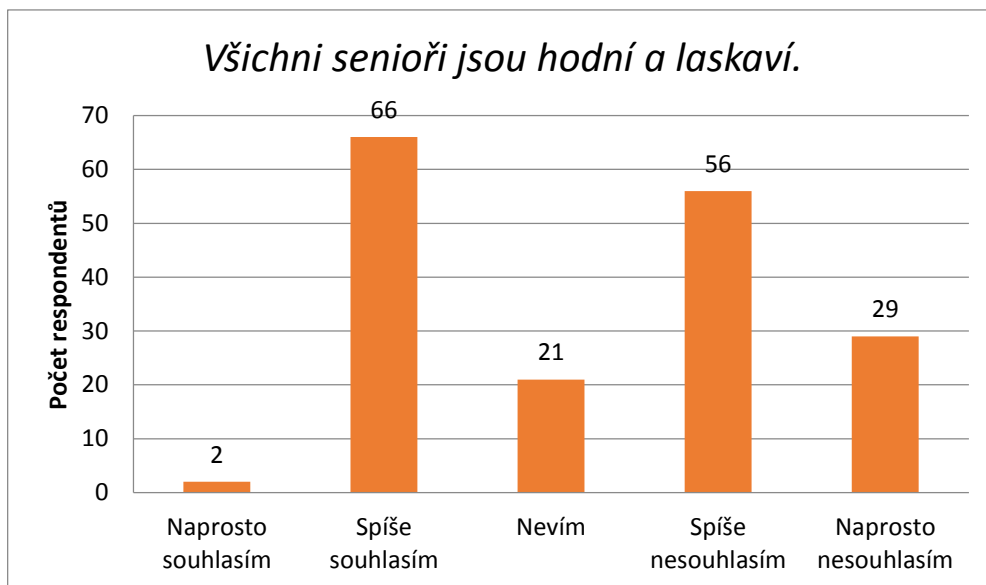
Graf 21.: Vztah respondentů k seniorům

Grafické znázornění udává, že 57 (33 %) a 81 (47 %) studentů zaujímá „dobrý“ a „spíše dobrý“ vztah k seniorům. Spíše špatný a špatný vztah vyjádřilo 8 (5 %) a 2 (1 %) studentů.

Vzájemný vztah je studenty hodnocen spíše pozitivně. Můžeme předpokládat, že se vztah se seniory může odlišovat v případě společného soužití v jednom domě. Každodenní kontakt s prarodiči může být hodnocen jako příliš častý. Může docházet k vzájemným konfliktům, důvodem mohou být maličkosti či zásadní rozdíly v názorech. Vztah studentů k seniorům nedokáže určit část studentů, což může být zapříčiněno ne příliš častým kontaktem se seniorskou populací nebo také pouze neschopností vztah jasně vymezit.

Výrok č. 1

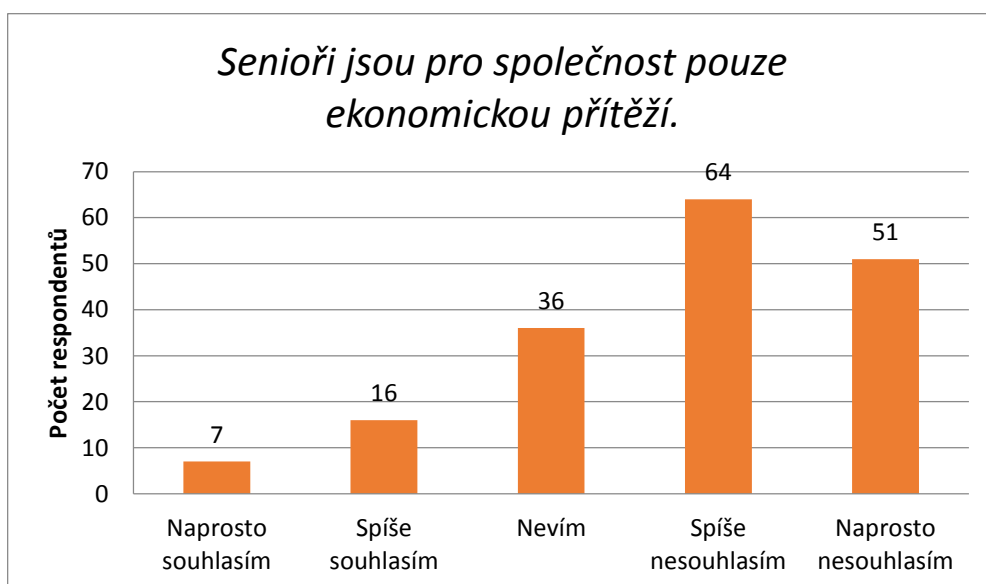
Do jaké míry souhlasíš s následujícími výroky?

Graf 22.: Senioři jsou hodní a laskaví

Šedesát šest (38 %) respondentů uvedlo, že vnímá seniory jako spíše hodné a laskavé. Z předešlých položek se pouze potvrzuje názor některých studentů. S patrným nesouhlasem se ztotožňuje 56 (32 %) respondentů a naprosto nesouhlasí 29 (17 %). Když si student představí prarodiče, pravděpodobně zrovna oni budou ten prototyp laskavých seniorů. Avšak část studentů tyto vlastnosti negeneralizuje na celou seniorskou společnost.

Výrok č. 2

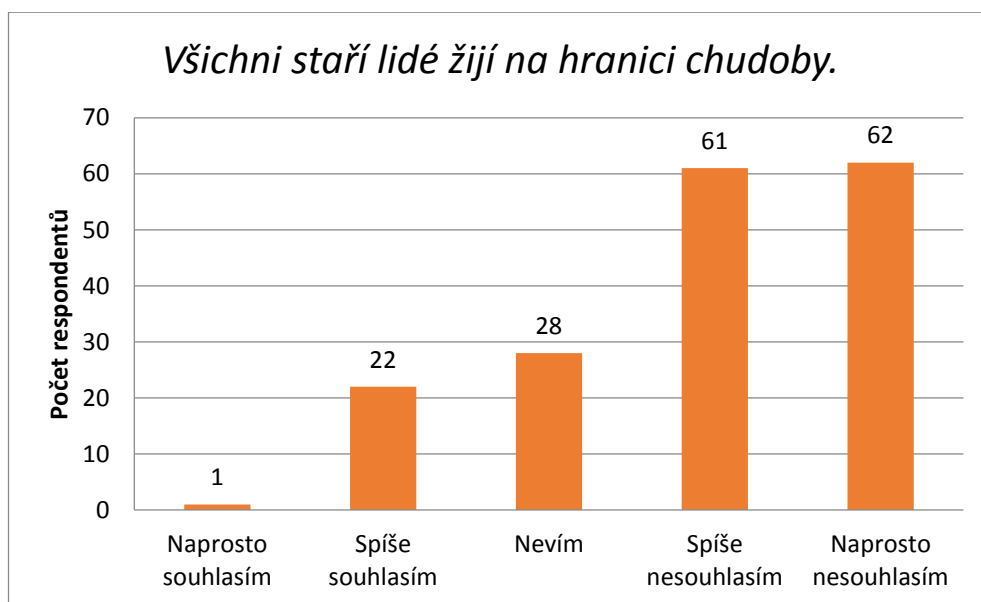

Graf 23.: Senioři jsou ekonomickou přítěží

S výrokem spíše souhlasí 16 (9 %) studentů. Současná mládež může mít pocit, že seniorská populace žije na úkor mladých a produktivních lidí. Studenti mohou považovat seniory za

ekonomickou zátěž, která s sebou přináší pouze starosti. Avšak převážná většina vyjádřila svůj nesouhlas s uvedeným výrokem. Šedesát čtyři (37 %) a padesát jedna (29 %) studentů uvedlo, že s výrokem nesouhlasí. Předpokládáme, že zkoumaný soubor seniory vnímá jako rovnocenné osoby, které si něčím prošly a mají ve společnosti své místo. Bez ohledu na to, že již nejsou v produktivním věku a pobírají starobní důchod.

Výrok č. 3

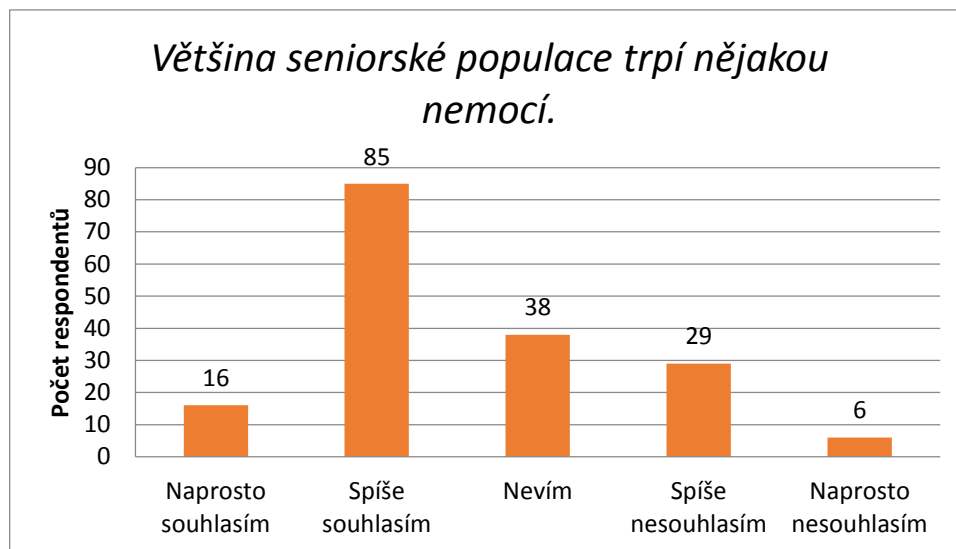

Graf 24.: *Senioři žijí na hranici chudoby*

Z grafu vyplývá, že 22 (13 %) respondentů s výrokem spíše souhlasí. Důvodem mohou být až příliš medializované informace, se kterými přichází adolescent do styku téměř pořád. Ve zpravodajství se často zmiňuje, že senioři disponují pouze malým množstvím finančních prostředků a nemohou sami sebe zabezpečit. I když realita může být jiná. Dvacet osm (16 %) studentů to nedokáže posoudit. Předpokládáme, že buď nad tím nepřemýšlí či nejsou dostatečně informovaní. Naprostý nesouhlas vyjádřilo 62 (36 %) respondentů, důvodem může být přehled o finančních prostředcích svých prarodičů. Například, když sami senioři o financích hovoří. Nebo třeba i to, že prarodiče často svá vnučata finančně obdařují a to může vyvolávat pocit, že mají peněz na rozdávání.

Výrok č. 4

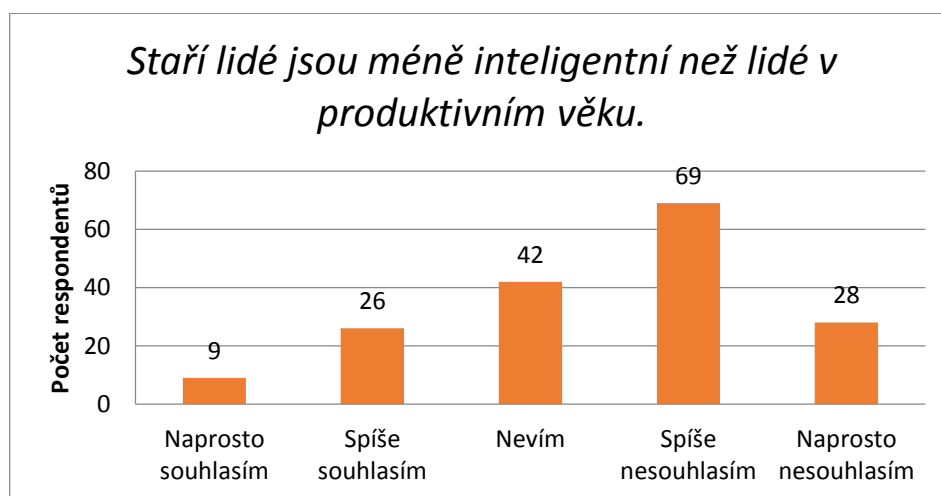

Graf 25.: Seniorská populace trpí nemocemi

Nepříznivý zdravotní stav je často spojován se seniory, myslí si to 85 (49 %) studentů. Vnímání adolescentů může být zkresleno, nezdědka mohou slyšet od seniorů, jak špatně jsou na tom z hlediska zdraví. I když skutečnost nemusí být tak vážná. Je pravdou, že ve stáří se začínají nemoci objevovat častěji než v jiné fázi života, ale není to pravidlem. Mezi rozhovory seniorů je téma „nemoci“ velmi populární. Adolescenti tuto problematiku mohou slyšet nejen u svých prarodičů, ale také při čekání na autobusové zastávce. S odpovědí nevím se ztotožňuje 38 (22 %) respondentů a spíše nesouhlasí 29 (17 %) studentů.

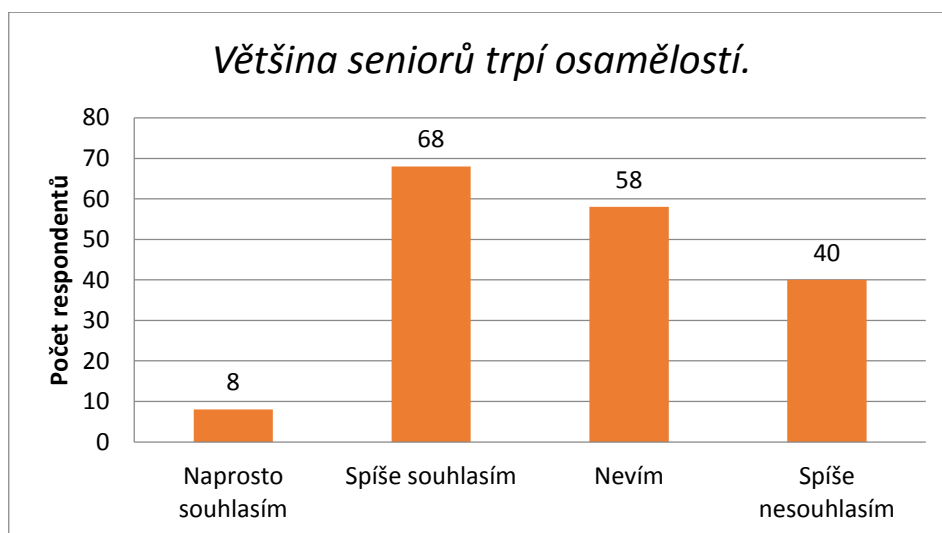
Výrok č. 5

Graf 26.: Inteligence seniorů a lidí v produktivním věku

Odpověď „spíše nesouhlasím“ uvedlo 69 (40 %) adolescentů. Zjistili jsme, že si část studentů nemyslí, že by senioři byli méně inteligentní než lidé v produktivním věku. Inteligence nezávisí na věku. Inteligence je vrozená a věk nemusí být žádným ukazatelem. Čtyřicet dva (24 %) studentů nedokáže určit, jestli zde vidí rozdíl či nikoliv. Spíše souhlasí 26 (15 %) respondentů, kteří shledávají seniory méně inteligentními.

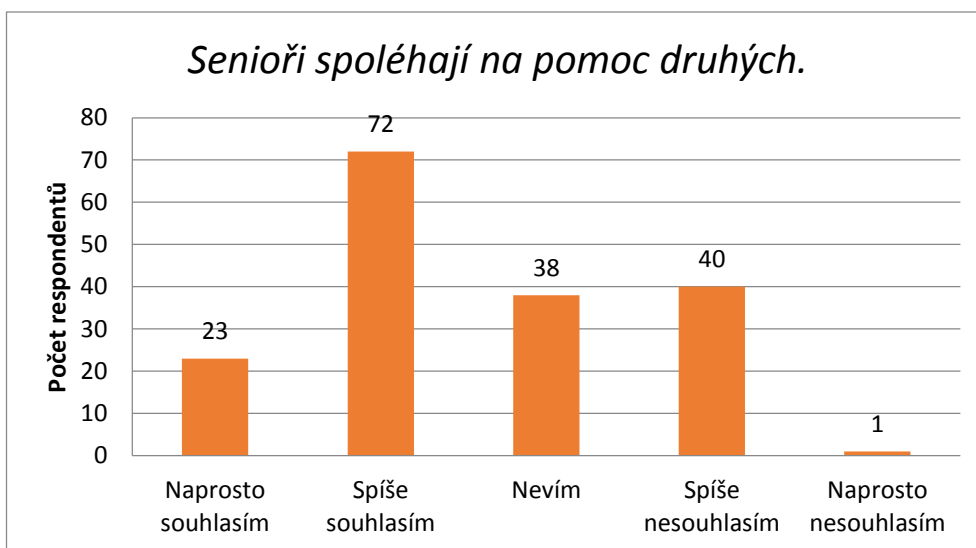
Výrok č. 6

Graf 27.: Osamělost seniorů

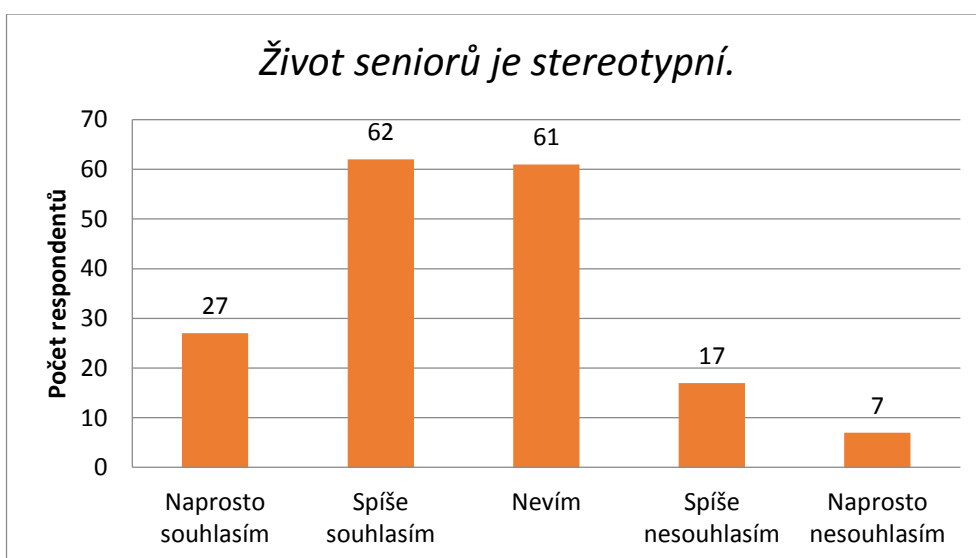
Šedesát osm (39 %) studentů se ztotožňuje s tím, že senioři trpí osamělostí. Stáří je typické úbytkem sociálních kontaktů. Často si respondenti mohou spojovat stáří s pocitem osamocení, děti opustí domov a sociální kontakty začínají slábnout. Pocit osamělosti bývá doprovázen pocitem, že se o nás nikdo ve stáří nepostarává a budeme odkázáni pouze sami na sebe. Strach vyvolávající tento pocit je uveden v grafu č. 14. Odpověď „nevím“ jsme zaznamenali u padesáti osmi (33 %) respondentů. Tato část studentů nedokáže určit, zda jsou senioři opravdu osamoceni. Může to vycházet z rodinného zázemí, ve kterém prarodiče osamocením netrpí, avšak je obtížné tuto informaci zobecňovat. Čtyřicet (23 %) adolescentů s tvrzením nesouhlasí, jednou z představ může být šťastný senior, který rád tráví chvíle se svými vrstevníky.

Výrok č. 7

Graf 28.: *Senioři se spoléhají na pomoc druhých*

Grafické znázornění uvádí, že 72 (41 %) respondentů s výrokem spíše souhlasí. Být odkázaný na pomoc druhých je v současnosti považováno za něco nepříjemného. Společnost nás učí nezávislosti a samostatnosti. Třicet osm (22 %) studentů nedokáže posoudit, je možné, že se s takovou situací ještě nesetkali nebo nemají vyhraněný názor. S výrokem nesouhlasí 40 (23 %) osob.

Výrok č. 8

Graf 29.: *Stereotypní život seniorů*

Život seniorů se pohledem studentů zdá být spíše stereotypní. „Spíše souhlasím“ odpovědělo 62 (36 %) respondentů. Důvodem může být pocit, že se senior vyhýbá novým

věcem a má rád takovou tu svoji každodenní rutinu. Nutné podotknout, že stereotypní život nemusí být jen seniorů, ale tak zbytku společnosti. Každý člověk žije určitým způsobem stereotypně a to už jen tím, že každý den navštěvuje tu samou práci. Odpověď „nevím“ zaznamenalo 61 (35 %) osob. „Spíše nesouhlasím“ vyjádřilo 17 (10 %) respondentů. Podle respondentů nemusí být život seniorů vnímán jenom jako jednotvárný beze změn. Aktivní a odhodlaní senioři rádi čelí novým věcem a nebojí se změn.

6 SHRNU TÍ

Cílem bakalářské práce bylo hlouběji objasnit názory a postoje studentů Obchodní akademie v Uherském Hradišti na problematiku stáří a seniorů ve společnosti. Také představy o vlastním stáří jsou bodem, díky kterému získáváme přehled o subjektivním pohledu adolescentů.

Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit názor studentů střední školy na stáří a seniory. Dílčí výzkumné otázky vycházely z hlavního výzkumného cíle.

První dílčí výzkumný cíl se zaměřoval na popis představ o seniorech. Respondenti uvádí, že si spojují seniory s věkovým rozmezím 65 – 74 let. Z odpovědí studentů jsme se dozvěděli, že se člověk stane starým při dosažení určitého věku. Druhou nejčastější odpovědí byl odchod do starobního důchodu. Respondenti si také stáří spojují až se stavem vlastního pocitu „být starý“. Když se řekne senior, tak si studenti představí především starého člověka. Jenom zlomek z nich uvedlo babičku a dědečka, což může vypovídat o negativním vztahu k prarodičům.

Druhým dílčím cílem bylo odhalit charakteristické vlastnosti seniorů. Studenti si seniorský věk s typickými vlastnostmi příliš nespojují. Důvodem může být jejich zaujatost současným životem a aktuálním řešením záležitostí, které jsou úměrné věku. Část respondentů si pod typickými vlastnostmi představuje zdravotní komplikace, stereotypní život, osamělost, starostlivost, fyzické a psychické změny. Lidské vlastnosti seniorů jsou vnímány pozitivně. Studenti ve svých očích vidí starou populaci jako slušnou, laskavou, ohleduplnou a přejícnou. Vyvrací sobeckost, závistivost, nesnášenlivost a nepřijemnost seniorů. Studentům se na seniorech líbí, že jsou přejícní a během svého života získali zkušenosti, které mohou předávat dalším generacím. Vyzdvihován je také přehled o světě, užívání si volného času, starostlivost a láska k vlastní rodině. Roznášení nepravdivých informací a hloupé poznámky na veřejných místech shledávají studenti jako to, co na seniorech nemají rádi.

Třetí dílčí cíl zjišťoval vnímání vlastního stáří. Příprava na stáří je důležitá, ovšem myslí si to jenom 8 % studentů, kteří spoří na svůj důchodový věk. Předpokladem je, že respondenti zatím o svém stáří nepřemýšlí a zaměřují se na současnost. Což můžeme potvrdit v následující položce v dotazníku „Na co se nejvíce těšíš ve svém stáří?“. Nejčastější odpovědí bylo, že nad tím nepřemýšlí. Ostatní studenti se těší na více volného

času, prostor pro své zájmy, péči o vnoučata či cestování. Obavy ze stáří jsou přirozené, osamocení, nemoci a úmrtí se studenti nejvíce obávají.

Čtvrtý dílčí cíl spočíval v objasnění přínosu seniorů společnosti. Hodnotu stáří a seniorů největší počet studentů nedokáže určit. Životní zkušenosti seniorů považuje 66 % studentů za nejvíce přínosné pro společnost. Zkušenost je považována za něco nenahraditelného, co člověk získá pouze vlastním prožitkem. Moudrost a informace o historii uvádí 11 % respondentů.

V pátém dílčím cíli jsme odhalovali vnější faktory ovlivňující vytváření názorů na seniory. Rodina je studenty považovaná za hlavního činitele při tvorbě názorů na seniory, což je dáno trávením volného času v rodinném prostředí. Budování názorů je často přejímáno od autorit v domácnosti. S neustále prezentovanými masmédií se studenti neztotožňují. Získávání informací o seniorech probíhá také v rodinném prostředí, odpověď vyjádřila nadpoloviční většina. Jiné důvody uvádí například osobní zkušenost se seniorem.

Šestý dílčí cíl byl orientovaný na zjištění vztahu studentů ke starým lidem. Pomoc starému člověku by poskytla většina studentů, pomoc druhému člověku by měla být samozřejmostí, bez ohledu na věk. Respondenti jsou vůči seniorům tolerantní, postoj zaujímá většinová část studentů. Vztah k seniorům uvádí jako spíše dobrý, avšak se může odlišovat v případě společného soužití několika generací v jednom domě.

Sedmý dílčí cíl zjišťuje vnímání stereotypů vztahujících se ke stáří a seniorům. Senioři pohledem studentů nežijí na hranici chudoby, ani nejsou vnímáni jako ekonomická přítěž společnosti. Respondenti se ztotožňují s tvrzením, že většina seniorské populace trpí nějakou nemocí. Inteligence seniorů se nejeví jako nižší než u osob v produktivním věku. Stáří je často spojováno s pocitem osamělosti, myslí si to 39 % adolescentů. Pocit osamělosti bývá doprovázen pocitem, že se o nás nikdo ve stáří nepostará a budeme odkázáni pouze sami na sebe. Senioři se na pomoc druhých spoléhají, jak uvádí respondenti. Senioři mají stereotypní život, což uvádí 36 % respondentů.

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Výsledky výzkumného šetření ukázaly, že seniorská populace je studenty vnímána spíše pozitivně. Můžeme to přisuzovat dobrému rodinnému prostředí, otevřené komunikaci mezi členy rodiny a racionální výchově dětí k respektu, toleranci a úctě ke starším osobám. Jak uvádí většina studentů, rodina je pro ně primárním činitelem, který nejvíce ovlivňuje názory na seniory. Tudíž v rodině nalzáme základ ustálených názorů a postojů, které studenti vědomě vnímají.

Ovšem část studentů ve výzkumném šetření naznačila, že vztah a osobní postoj k seniorům není vždy ideální. Důvody vyplývají z osobních zkušeností respondentů se seniory. Studenti uváděli negativní vlastnosti seniorů, které spojovali s osobním kontaktem na veřejných místech, jako jsou obchody a městská hromadná doprava.

Mnoho studentů se ve stáří obává nemoci. Doporučuji se zaměřit na vyhledávání informací, jak správně již v tomto věku udržovat zdravou životosprávu, aby se předešlo zvýšenému riziku vážného onemocnění ve stáří.

Studenti navštěvují střední školu denně a určitým způsobem mohou pedagogové ovlivňovat jejich názory. V rámci předmětu společensko-vědní seminář a občanská výchova doporučujeme se více věnovat problematice uvědomování si hodnoty seniorů a jejich postavení ve společnosti.

Existuje mnoho nabízených projektů, které jsou určeny studentům všech typů středních škol. Projekty jsou poskytovány jako preventivní programy. Cílem je především podpora mezigeneračních vztahů, zvýšení informovanosti adolescentů o stáří a stárnutí a také uvedení do problematiky diskriminace vůči seniorům.

ZÁVĚR

Stárnutí a stáří je celosvětovým problémem. Osob dožívajících se dlouhověkosti bude podle stanovených prognóz přibývat. V západních zemích je tato skutečnost označována jako sociální problém.

Demografické změny mohou v lidech vyvolávat pocit nejistoty a strachu z něčeho neznámého, co s sebou přináší změny v oblasti psychické, fyzické a sociální. Avšak úspěšné přijetí konečné fáze života je podstatným aspektem spokojeného stáří. Velké množství osob si nechce stáří připouštět z důvodu, že nechtějí vystoupit ze zóny komfortu. Být mladý, zdravý, krásný a úspěšný je trendem dnešní doby. Moderní doba nás učí nezávislosti, soběstačnosti a samostatnosti. Ovšem ve stáří se tento trend může změnit. Je obtížné si zvykat na změnu životního stylu. Alespoň mírné obavy ze stáří doprovází každého člověka. Již mladá generace si uvědomuje, co s sebou může stáří přinášet. Především kontakt dospívajících se seniory napomáhá k vytváření názorů na tuto populaci a také může dát impuls k přemýšlení o svém stáří. A právě proto jsme se ve výzkumném šetření zaměřili na problematiku vnímání seniorů pohledem adolescentní mládeže.

Výsledky výzkumného šetření byly překvapivé. Masmédii je často prezentován negativní postoj mladé generace k seniorům, což z výzkumného šetření nevyplývá. Studenti jsou tolerantní k seniorské populaci, přijímají ji jako součást společnosti, bez ohledu na věk. Šetření ukázalo, že studenti prozatím nepřemýšlí o tom, co jim ve stáří bude přinášet radost. Nicméně z obav ze stáří již má většina jasno. Předpokládáme, že je to zapříčiněno tím, že společnost více mluví o problémech souvisejících se stářím. Z výzkumného šetření vyplývá, že je rodina hlavním činitelem ovlivňující názory studentů. Přejímání názorů a hodnot členů rodiny je primární, i když s odstupem věku může docházet ke změně těchto názorů na základě vlastní zkušenosti. Zkoumaná data z části ukázala, že jsou adolescenti v jisté míře ovlivněni stereotypními představami stáří. Být starý je spojováno s nemocí, stereotypním životem či osamělostí.

Výsledky výzkumného šetření mohou být přínosné pro vybranou střední odbornou školu, na základě těchto výsledků mohou být provedena případná opatření ve vzdělávání studentů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, 272 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2993-0.
- [2] ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000, 377 s. ISBN 8072390600.
- [3] ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012, 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.
- [4] DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. Praha: Grada, 2012, 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.
- [5] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [6] GRUSS, Peter. *Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Portál, 2009, 222 s. ISBN 978-80-7367-605-6.
- [7] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- [8] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek sociální gerontologie*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2002, 72 s. České ošetřovatelství. ISBN 8070133635.
- [9] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. Praha: Galén, 2012, 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.
- [10] HAUKE, Marcela. *Zvládání problémových situací se seniory: nejen v pečovatelských službách*. Praha: Grada, 2014, 128 s. ISBN 978-80-247-5216-7.
- [11] HOLMEROVÁ, Iva. *Průvodce vyšším věkem: manuál pro seniory a jejich pečovatele*. Praha: Mladá fronta, 2014, 206 s. Lékař a pacient. ISBN 978-80-204-3119-6
- [12] HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013, 191 s. ISBN 978-80-247-4139-0.
- [13] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016, 254 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

- [14] JAROŠOVÁ, Darja. Péče o seniory. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006, 96, 12 s. ISBN 80-7368-110-2.
- [15] JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Masová média. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015, 390 s. ISBN 978-80-262-0743-6.
- [16] JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost: [stručný úvod do studia médií a mediální komunikace]. Praha: Portál, 2003, 207 s. ISBN 8071786977.
- [17] JIRÁSKOVÁ, Věra. Mezigenerační porozumění a komunikace. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 198 s. ISBN 80-86861-80-5.
- [18] KEBZA, Vladimír. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005, 263 s. ISBN 80-200-1307-5.
- [19] KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. Praha: Grada, 2002, 198 s. Psyché. ISBN 80-247-0179-0.
- [20] KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-214-1844-3.
- [21] MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ. Vztahy v dospívání. Brno: Barister & Principal, 2006, 196 s. ISBN 80-7364-034-1.
- [22] MACEK, Petr. Adolescence. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 8071787477.
- [23] MLÝNKOVÁ, Jana. Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada, 2011, 192 s. ISBN 978-80-247-3872-7.
- [24] MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004, 203 s. ISBN 80-210-3345-2.
- [25] NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie: přehled základních oborů. Praha: Triton, 2011, 863 s. ISBN 978-80-7387-443-8.
- [26] POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. Praha: GradaPublishing, 2010, 158 s. Sestra. ISBN 978-80-247-3271-8.
- [27] PŘIBYL, Hugo. Lidské potřeby ve stáří. Praha: Maxdorf, 2015, 96 s. Jessenius. ISBN 978-80-7345-437-1.
- [28] ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2004, 390 s. ISBN 8071788295.
- [29] SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. Sociologie stáří a seniorů. Praha: Grada, 2012, 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5.

- [30] STUART-HAMILTON, Ian. *Psychologie stárnutí*. Praha: Portál, 1999, 319 s. ISBN 8071782742.
- [31] SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, 284 s. Studie. ISBN 978-80-86429-62-5.
- [32] ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Unverzita Palackého v Olomouci, 2008, 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.
- [33] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015, 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [34] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [35] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- [36] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, 528 s. ISBN 8071783080.
- [37] VAŠUTOVÁ, Maria a Michal PANÁČEK. *Mezi dětstvím a dospělostí: vybrané kapitoly z psychologie adolescence*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013, 137 s. ISBN 978-80-7464-125-1.

Elektronické zdroje:

- [1] Český statistický úřad | ČSÚ [online]. Copyright ©8 [cit. 30. 03. 2017]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20538390/4025rra.pdf/9142790b-9517-463c-860b-8fc78897f30d?version=1.0>
- [2] Repository Home [online]. Copyright ©G [cit. 30. 03. 2017]. Dostupné z: <https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/1064/wisharddl036.pdf?sequence=2>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSÚ Český statistický úřad

např. například

s. strana

atd. a tak dále

kol. kolektiv

tzv. takzvaný

WHO World Health Organization

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1.: Očekávaný počet osob starších 65 let, 2002-2050.....</i>	<i>15</i>
<i>Obrázek 2.: Očekávané změny počtu osob starších 65 let, 2002-2050 .....</i>	<i>16</i>
<i>Obrázek 3.: Změny probíhající ve stáří .....</i>	<i>21</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1.: Klasifikace stáří podle WHO.....</i>	18
<i>Tabulka 2.: Klasifikace stáří podle Příhody.....</i>	18
<i>Tabulka 3.: Klasifikace stáří podle Nakonečného .....</i>	19
<i>Tabulka 4.: Překážky v komunikaci .....</i>	30

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1.: Pohlaví respondentů</i>	43
<i>Graf 2.: Věk respondentů</i>	44
<i>Graf 3.: Ročník studia respondentů</i>	44
<i>Graf 4.: Věk seniora pohledem respondentů</i>	45
<i>Graf 5.: Ukazatel stáří podle respondentů</i>	46
<i>Graf 6.: Představy respondentů o seniorech</i>	47
<i>Graf 7.: Typické vlastnosti seniorů pohledem respondentů</i>	48
<i>Graf 8.: Vnímání pozitivních vlastností</i>	49
<i>Graf 9.: Vnímání negativních vlastností</i>	50
<i>Graf 10.: Líbí se ti něco na seniorech?</i>	51
<i>Graf 11.: Vadí ti něco na seniorech?</i>	52
<i>Graf 12.: Příprava respondentů na vlastní stáří</i>	53
<i>Graf 13.: Na co se těší respondenti ve stáří?</i>	54
<i>Graf 14.: Čeho se respondenti obávají ve stáří?</i>	55
<i>Graf 15.: Hodnota společnosti pohledem studentů</i>	56
<i>Graf 16.: Přínos seniora společnosti</i>	57
<i>Graf 17.: Faktory ovlivňující názory studentů na seniory</i>	58
<i>Graf 18.: Získané informace o seniorech</i>	59
<i>Graf 19.: Postoj k pomoci starému člověku</i>	60
<i>Graf 20.: Postoj respondentů ke starým lidem</i>	61
<i>Graf 21.: Vztah respondentů k seniorům</i>	62
<i>Graf 22.: Senioři jsou hodní a laskaví</i>	63
<i>Graf 23.: Senioři jsou ekonomickou přítěží</i>	63
<i>Graf 24.: Senioři žijí na hranici chudoby</i>	64
<i>Graf 25.: Seniorská populace trpí nemocemi</i>	65
<i>Graf 26.: Inteligence seniorů a lidí v produktivním věku</i>	65
<i>Graf 27.: Osamělost seniorů</i>	66
<i>Graf 28.: Senioři se spoléhají na pomoc druhých</i>	67
<i>Graf 29.: Stereotypní život seniorů</i>	67

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník

PŘÍLOHA Č. 1: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK – Seniori očima středoškolských studentů

Vážení respondenti,

jmenuji se Martina Lipárová, jsem studentkou 3. ročníku Sociální pedagogiky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Ráda bych Vás požádala o vyplnění mého dotazníku k bakalářské práci, která se zaměřuje na problematiku stáří, stárnutí a postavení seniorů ve společnosti pohledem středoškolských studentů ve Zlínském kraji. Dotazník je zcela anonymní a výsledky budou použity pouze pro účely bakalářské práce. Vyplnění dotazníku Vám zabere přibližně 10 minut.

Děkuji za spolupráci a čas při vyplňování dotazníku.

Pohlaví: a) žena   b) muž

Věk: _____

Jaký ročník střední školy navštěvuješ?

- a) 1. ročník
- b) 2. ročník
- c) 3. ročník
- d) 3. ročník

1) V kolika letech se podle Tebe stane člověk seniorem?

- a) 45 - 54
- b) 55 – 64
- c) 65 – 74
- d) 74 a více

2) Člověk se stává starým, když:

- a) dosáhne určitého věku
- b) odejde do starobního důchodu
- c) začínají se objevovat zdravotní problémy
- d) začíná ztrácet sociální kontakty
- e) jiné, uveď: _____

3) Když se řekne senior, vybavíš si:

- a) starého člověka
- b) osobu, která pobírá starobní důchod
- c) babičku a dědečka
- d) osobu, která má zdravotní problémy
- e) konečnou fázi života
- f) jiné, uveď: _____

4) Spojuješ si seniorský věk s nějakými typickými vlastnostmi?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, uveď: _____

5) Senioři jsou podle tvého názoru (zakroužkuj číslici, která vyjadřuje stupeň tvého souhlasu):

	naprosto souhlasím	spíše souhlasím	nevím	spíše nesouhlasím	naprosto nesouhlasím
Slušní	1	2	3	4	5
Laskaví	1	2	3	4	5
Tolerantní	1	2	3	4	5
Ohleduplní	1	2	3	4	5
Přejícní	1	2	3	4	5
Nepříjemní	1	2	3	4	5
Nepřátelští	1	2	3	4	5
Sobečtí	1	2	3	4	5
Nesnášenliví	1	2	3	4	5
Závistiví	1	2	3	4	5

6) Je něco, co ti vadí na seniorech?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, uveď: _____

7) Je něco, co se ti líbí na seniorech?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, uveď: _____

8) Připravuješ se na vlastní stáří?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud ano, uveď: _____

9) Na co se nejvíce těšíš ve svém stáří?

- a) Více volného času
- b) Prostoru pro své zájmy a záliby
- c) Péči o vnoučata
- d) Odpočinek
- e) Cestování
- f) Nepřemýšlím nad tím
- g) Jiné, uveď: _____

10) Čeho se nejvíce obáváš ve svém stáří?

- a) Nemoci
- b) Smrti partnera
- c) Osamocení
- d) Nízkých finančních příjmů
- e) Smrti
- f) Změny životního stylu
- g) Nepřemýšlím nad tím
- h) Jiné, uveď: _____

11) Myslíš si, že si je současná společnost vědoma hodnoty stáří a seniorů?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

12) Co zásadního podle Tebe přináší senior společnosti?

- a) Vědomosti
- b) Životní zkušenosti
- c) Moudrost
- d) Nadhled
- e) Informace o historii
- f) Jiné: _____

13) Faktory ovlivňující tvorbu tvých názorů na seniory? (zakroužkuj číslici, která vyjadřuje stupeň tvého souhlasu)

	Naprosto souhlasím	spíše souhlasím	nevím	spíše nesouhlasím	naprosto nesouhlasím
Rodina	1	2	3	4	5
Vrstevníci	1	2	3	4	5
Masmédia (tisk, televize, internet)	1	2	3	4	5

14) Odkud jsi získal nejvíce informací o seniorech?

- a) Z internetu
- b) Z televize
- c) Ze školy
- d) Od rodiny
- e) Od vrstevníků
- f) Jiné: _____

15) Byl bys v případě potřeby schopen pomoci starému člověku?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne
- e) Nevím

16) Myslíš si, že je soužití se seniory snadné?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Rozhodně ne
- e) Nevím

17) Jaký postoj zaujímaš ke starým lidem?

- a) Jsem tolerantní
- b) Nezajímají mě
- c) Stáří je hrozná věc
- d) Nemám je rád
- e) Jiný: _____

18) Jak hodnotíš svůj vztah k seniorům?

- a) Dobrý
- b) Spíše dobrý
- c) Spíše špatný
- d) Špatný
- e) Neutrální

19) Do jaké míry se ztotožňuješ s následujícími výroky? 1- naprosto souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3 – nevím, 4 – spíše nesouhlasím, 5 – naprosto nesouhlasím (zakroužkuj číslici, která vyjadřuje stupeň tvého souhlasu)

Senioři jsou pro společnost pouze ekonomickou příležitostí.	1	2	3	4	5
Všichni staří lidé žijí na hranici chudoby.	1	2	3	4	5
Většina seniorské populace trpí nějakou nemocí.	1	2	3	4	5
Staří lidé jsou méně inteligentní než lidé v produktivním věku.	1	2	3	4	5
Většina seniorů trpí osamělostí.	1	2	3	4	5
Většina starých lidí neudrží sexuální kontakt.	1	2	3	4	5
Senioři se spoléhají na pomoc druhých.	1	2	3	4	5
Všichni senioři jsou hodní a laskaví.	1	2	3	4	5
Život seniorů je stereotypní.	1	2	3	4	5